

Archeologienota Leuven Hertogensite Honk

Verslag van Resultaten

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Paulien FONTEYN

6-5-2020

Titel: Archeologienota Leuven Hertogensite Honk

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke, Maarten Bracke en Paulien Fonteyn

Uittreksels uit CartoWeb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18084 -
www.ngi.be

Projectcode bureauonderzoek: 2019D169

Intern projectnummer: 2019.049

Locatiegegevens: Vlaams-Brabant, Leuven, Hertogensite (tussen Minderbroedersstraat,
Kapucijnenvoer, Brusselsestraat, Dijle Derde Arm).

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 172896,52 en Y: 174184,38; X: 172932,27 en Y: 174201,92

Oppervlakte plangebied: 315m²

Kadastergegevens: Leuven, afdeling 4, sectie D, perceel 16T (partim) (zie figuur 6)

Topografische kaart: zie figuur 4 en 5

Betrokken actoren: Bert Acke (assistent-archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog), Paulien
Fonteyn (assistent-archeoloog) en Olivier van 't Hof (contactpersoon initiatiefnemer)

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Moerbeke-Waas, 06/05/2020

© Acke & Bracke bv, Damstraat 206A, 9180 Moerbeke-Waas. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

1. INLEIDING	4
1.1. WETTELIJK KADER	4
1.2. ONDERZOEKSOPDRACHT	4
1.2.1. VRAAGSTELLING	4
1.2.2. RANDVOORWAARDEN	4
1.3. WERKWIJZE EN STRATEGIE	5
1.3.1. MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE	5
1.3.2. ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK	6
1.3.3. ADVIES SPECIALISTEN	6
1.3.4. WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING	6
1.3.5. SELECTIE BRONNEN	6
2. BUREAUONDERZOEK	7
2.1. HUIDIGE TOESTAND	7
2.2. GEPLANEDE WERKEN	9
2.3. LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	10
2.3.1. TOPOGRAFISCHE SITUERING	10
2.3.2. LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	12
2.3.3. BODEMKUNDIGE SITUERING	14
2.3.4. GEOLOGISCHE SITUERING	14
2.4. HISTORISCHE SITUERING	17
2.4.1. ALGEMEEN	17
2.4.2. HERTOGENSITE	18
2.4.3. BELANGRIJKSTE HISTORISCHE ELEMENTEN NABIJ HET PLANGEBIED	22
2.5. ARCHEOLOGISCHE SITUERING	33
2.6. BEKRACHTIGDE ARCHEOLOGIE NOTA HERTOGENSITE VERKADELING – ID 4332	38
3. SYNTHESE	39
3.1. ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON	39
3.2. AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK	39
3.3. BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN	40
4. SAMENVATTING	42
5. BIBLIOGRAFIE	44
6. BIJLAGES	45

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en betreft een aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen op een deel van de Hertogensite te Leuven (provincie Vlaams-Brabant), meer bepaald het project Honk. De site is gelegen in een archeologische zone (de historische stadskern van Leuven), de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunningsaanvraag betrekking heeft, bedraagt meer dan 300m² en de geplande bodemingrepen zijn groter dan 100m². Bijgevolg dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

Deze archeologienota bouwt verder op de krijtlijnen voor het verdere archeologische traject van de Hertogensite die werden beschreven in de bekrachtigde archeologienota die hoort bij de aanvraag voor verkavelingsvergunning van de totale Hertogensite.¹

¹ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/4332>

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaard gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied en van de directe omgeving werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.² Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde gebruikers, hoofdzakelijk archeologen. Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt³, de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius⁴, een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van het landgebruik gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.⁵ Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.⁶ Daarnaast werd geput uit eerdere archeologienota's van de Hertogensite opgemaakt door Acke & Bracke bv.⁷

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

² <https://cai.onroenderfgoed.be/>

³ <http://www.geopunt.be/kaart>

⁴ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

⁵ <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>

⁶ <http://www.ngi.be/topomapviewer/>

⁷ <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/4332>, <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/6124>, <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/11419>, <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/11435>; <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/12422>

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie werd gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd worden. Daarnaast werd in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en werden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Op basis van deze gegevens samen werd afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Lisa Van Ransbeeck, stadsarcheoloog van Leuven, reikte bijkomende historische informatie aan en zorgde voor de revisie van deze archeologienota, waarvoor dank.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

1.3.5. Selectie bronnen

De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. De bronnen daaronder vermeld waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd niet opportuun geacht.

2. Bureauonderzoek

2.1. Huidige toestand

Het terrein, ca. 315m² groot, heeft een rechthoekige vorm en grenst in het zuiden aan de Minderbroedersstraat. Het maakt deel uit van de Hertogensite (zie verder) en is gelegen ca. 20m ten oosten van de overwelfde 2de arm van de Dijle. Tussen deze overwelfde waterloop en het plangebied zijn de restanten van de 13de-eeuwse stadsmuur en een flankeertoren gelegen; het gebied ten oosten ervan was intra muros - waaronder dus ook het plangebied -, het gebied ten westen was extra muros en maakte op dat moment dus geen deel uit van de middeleeuwse stadskern. Het terrein is onbebouwd en momenteel in gebruik als met steenslag verharde parkeerplaats (westelijke helft) en met stelconplaten en steenslag verharde inrit (oostelijke helft).

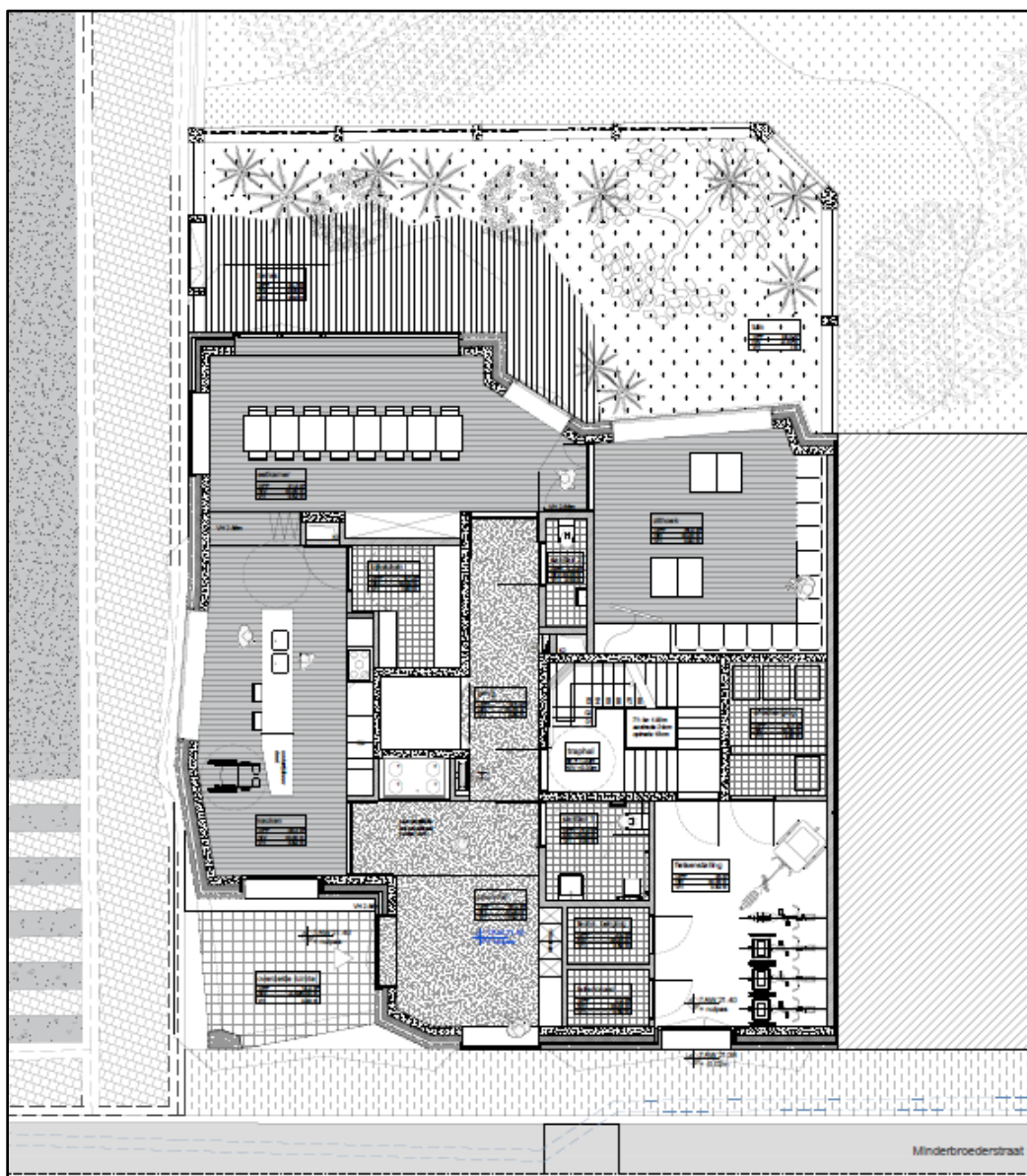
Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2018 (bron: geopunt.be).

Figuur 2 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2018 (bron: <https://www.google.com/maps>).

2.2. Geplande werken

De ontwerpplannen zijn te vinden in de bijlage, een uitsnede wordt hieronder weergegeven. Op het plangebied wordt een appartementsgebouw opgetrokken, van 4 verdiepingen hoog. De voorgevel grenst aan de Minderbroedersstraat, achteraan wordt een kleine groenzone (70m²) voorzien. De terrassen op de verdiepingen zullen iets verder uitsteken dan de footprint van het gelijkvloerse niveau. Er zijn nog geen sonderingen gebeurd, maar uit de ervaring met de andere projecten op de Hertogensite wordt er van uitgegaan dat er met een paalfunderingen zal gewerkt worden. Bij de andere projecten zetten deze diep aan, tot wel 19m onder het maaiveld. Ter hoogte van de dragende wanden zullen funderingen (funderingsbalken, paalkoppen, palen....) voorzien worden; op deze smalle, niet aaneensluitende stroken/puntlocaties zullen de bodemingrepen meerdere meter diep gaan. De bodemingrepen op het overgrote deel van het plangebied zullen ca. 60cm diep gaan (uitbraak huidige verharding, bodemingrepen voor bodemplaat en aanleg tuin).

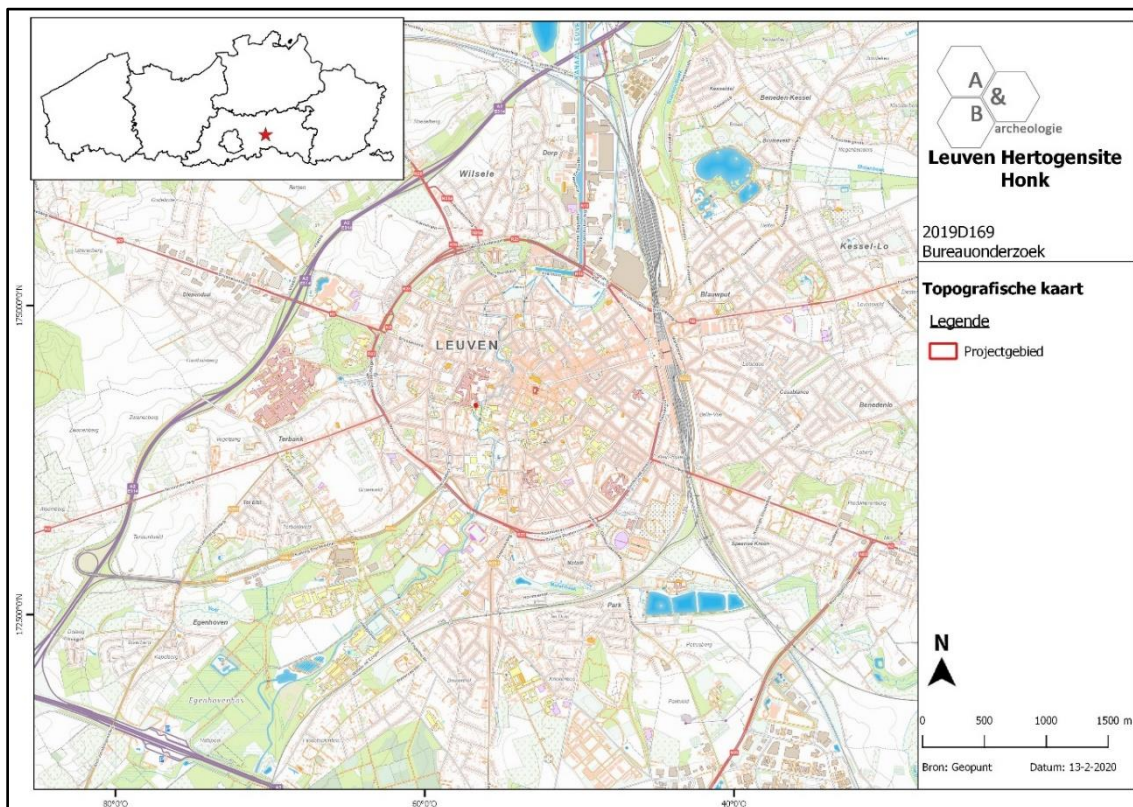

Figuur 3 Ontwerpplan - gelijkvloers (bron: initiatiefnemer).

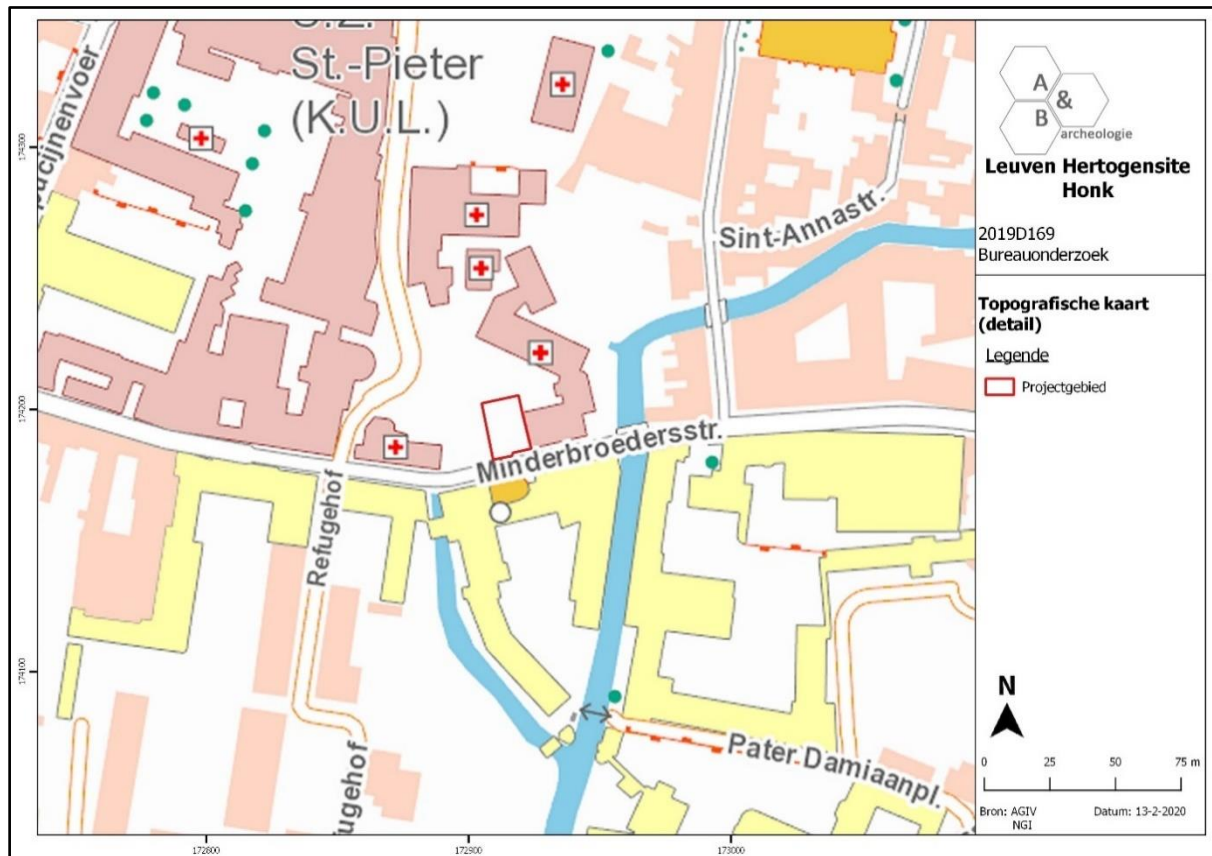
2.3. Landschappelijke ligging

2.3.1. Topografische situering

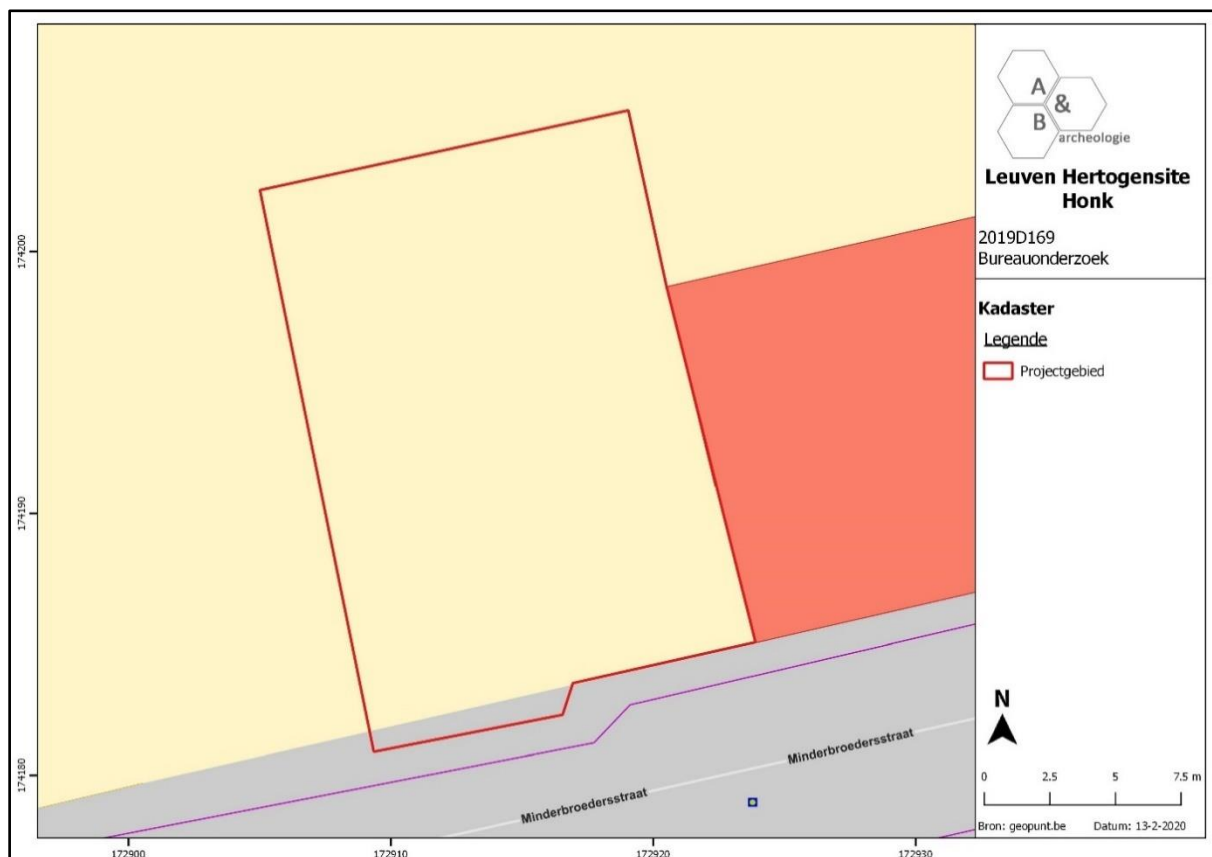
Leuven is de hoofdstad van de provincie Vlaams-Brabant en is centraal in de provincie gelegen. Het projectgebied maakt deel uit van de Hertogensite te Leuven, een grote site in de stadskern ingesloten tussen de Minderbroedersstraat in het zuiden, de Kapucijnenvoer in het westen, de Brusselsestraat in het noorden en de Dijle Derde Arm en enkele percelen langsheen de Brusselsestraat en de Onze-Lieve-Vrouwstraat in het oosten. De Hertogensite, gelegen ten westen van de Grote Markt, wordt van noord naar zuid doorsneden door de overwelfde Dijle Tweede Arm en is momenteel zo goed als volledig bebouwd en verhard. De Hertogensite is onder meer in gebruik als ziekenhuis met parking en bevat enkele universiteitsgebouwen. Verschillende gebouwen staan leeg. Parallel aan en net ten oosten van de overwelfde Dijle is de oude stadsmuur nog gedeeltelijk aanwezig, deze valt buiten het plangebied. Het plangebied is gelegen in het zuidoosten van de Hertogensite en grenst in het oosten aan een gebouw van 2 verdiepingen hoog, in het zuiden aan de Minderbroedersstraat en in het westen en noorden aan onbebouwd terrein. Op de bodemgebruikskaart van 2001 staat het gebied gekarteerd als 'Kernstadbebouwing', wat niet geheel overeenkomt met het huidige gebruik (verhard, niet bebouwd).

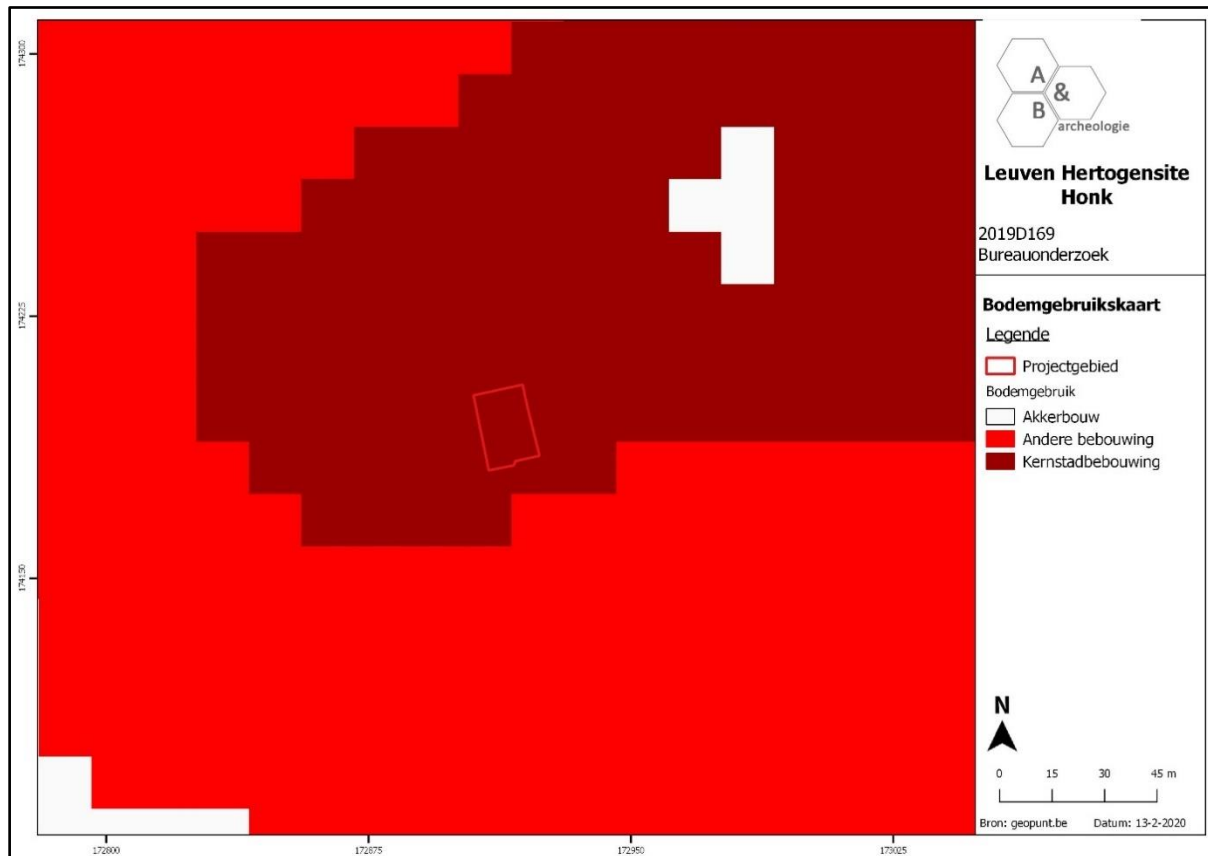
Figuur 4 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 5 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 6 Zicht op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

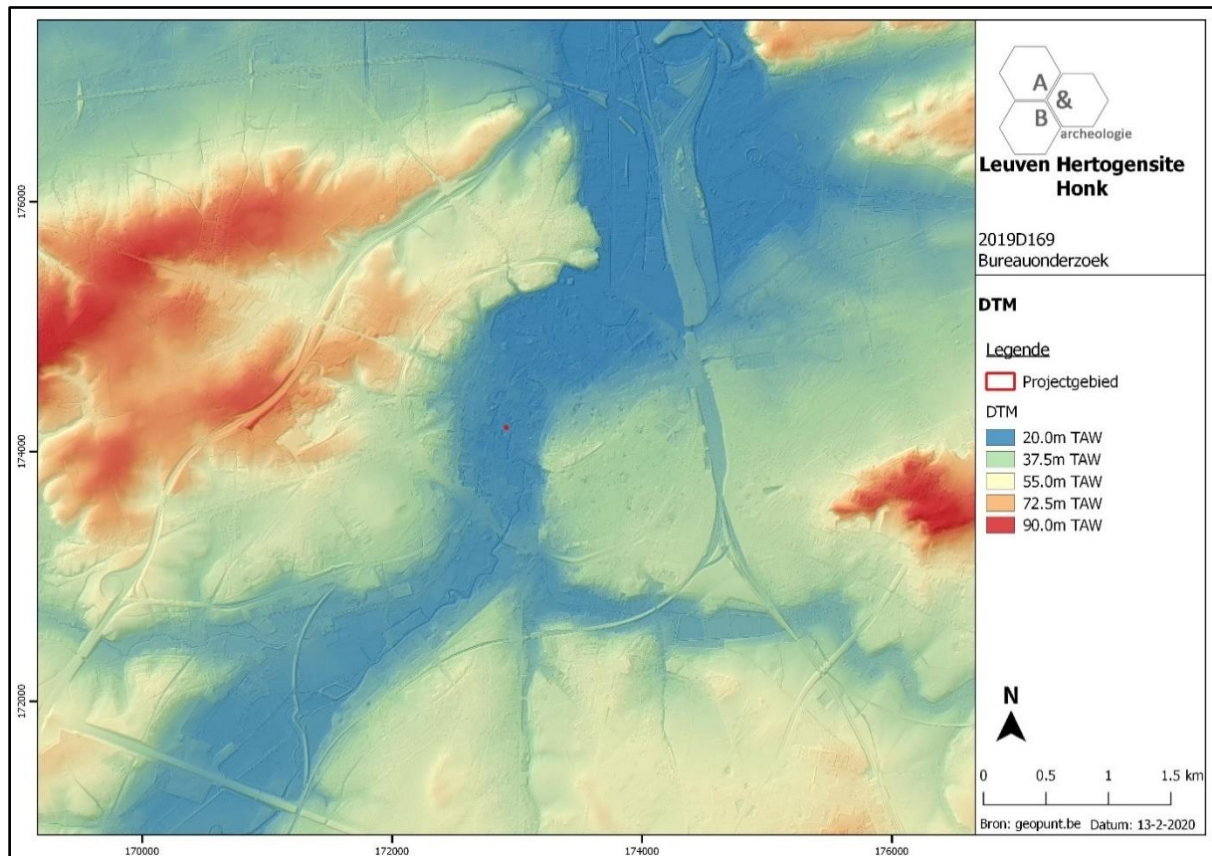
Figuur 7 Zicht op de bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

2.3.2. Landschappelijke situering

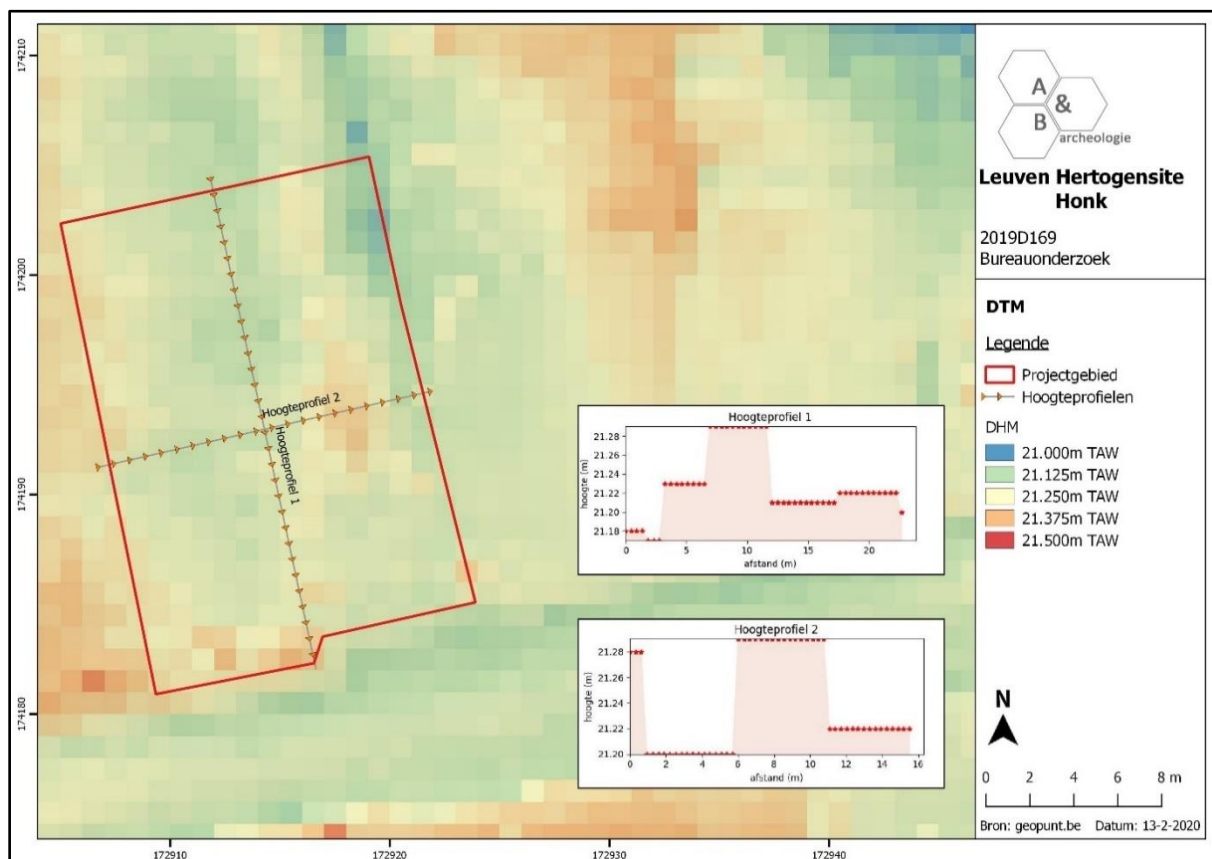
Leuven ligt op het raakvlak van drie geografische gebieden: in het noorden en westen de vlakte van Laag-België, meer oostelijk de ijzerzandsteenheuvels van het Hageland en ten zuiden het Brabants leemplateau van Midden-België, waarin de Dijle en haar zijrivieren diep zijn ingesneden. De Dijle stroomt bij het verlaten van dit plateau door de stad. De lage stadsgedeelten van Leuven liggen in de alluviale vlakte van de Dijle. Het plangebied bevindt zich in deze alluviale vlakte.

Het maaiveld ter hoogte van het plangebied is eerder vlak en te situeren rond +21,18 à +21,30m TAW. Deze hoogtewaarden reflecteren echter niet het oorspronkelijke niveau en zijn het gevolg van de huidige verharding van het terrein.

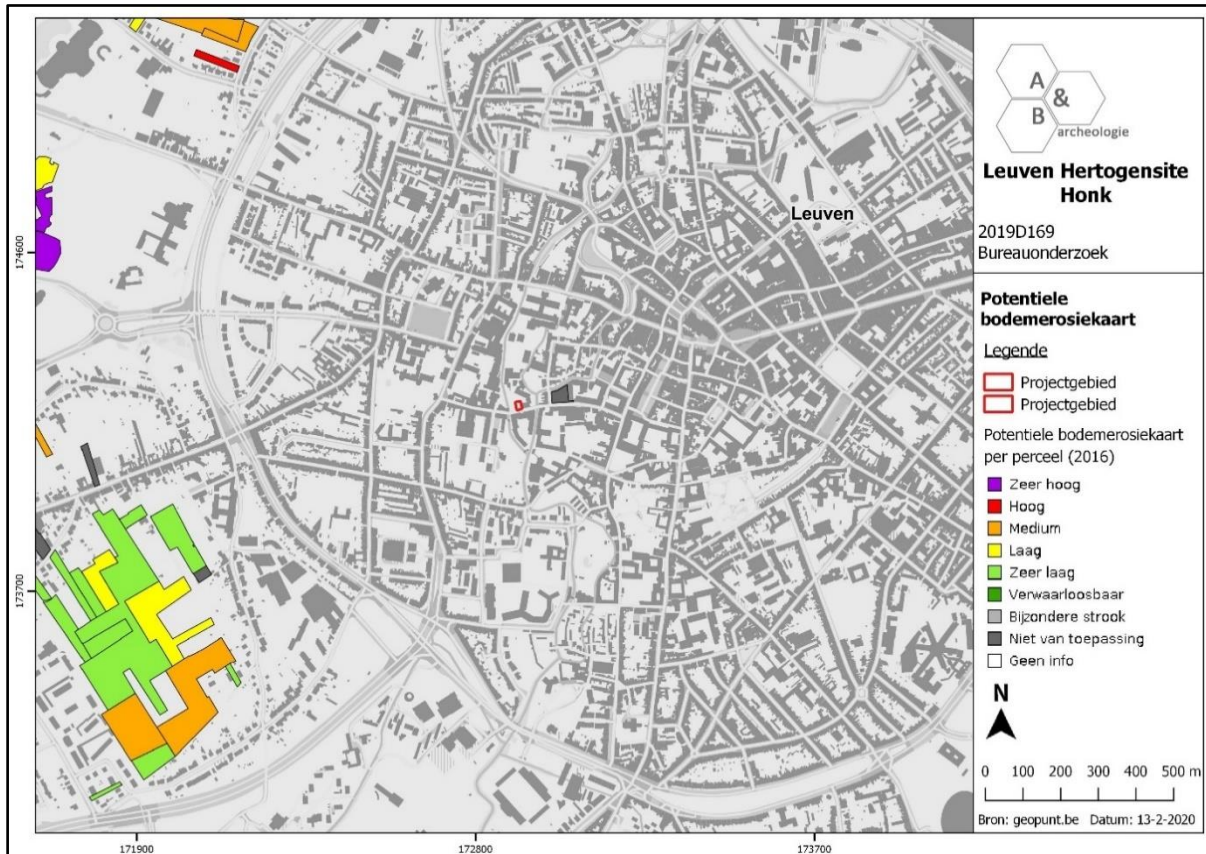
De potentiële bodemerosiekaart toont, gezien de ligging in stadscontext, geen informatie voor het projectgebied.

Figuur 8 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

Figuur 9 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).

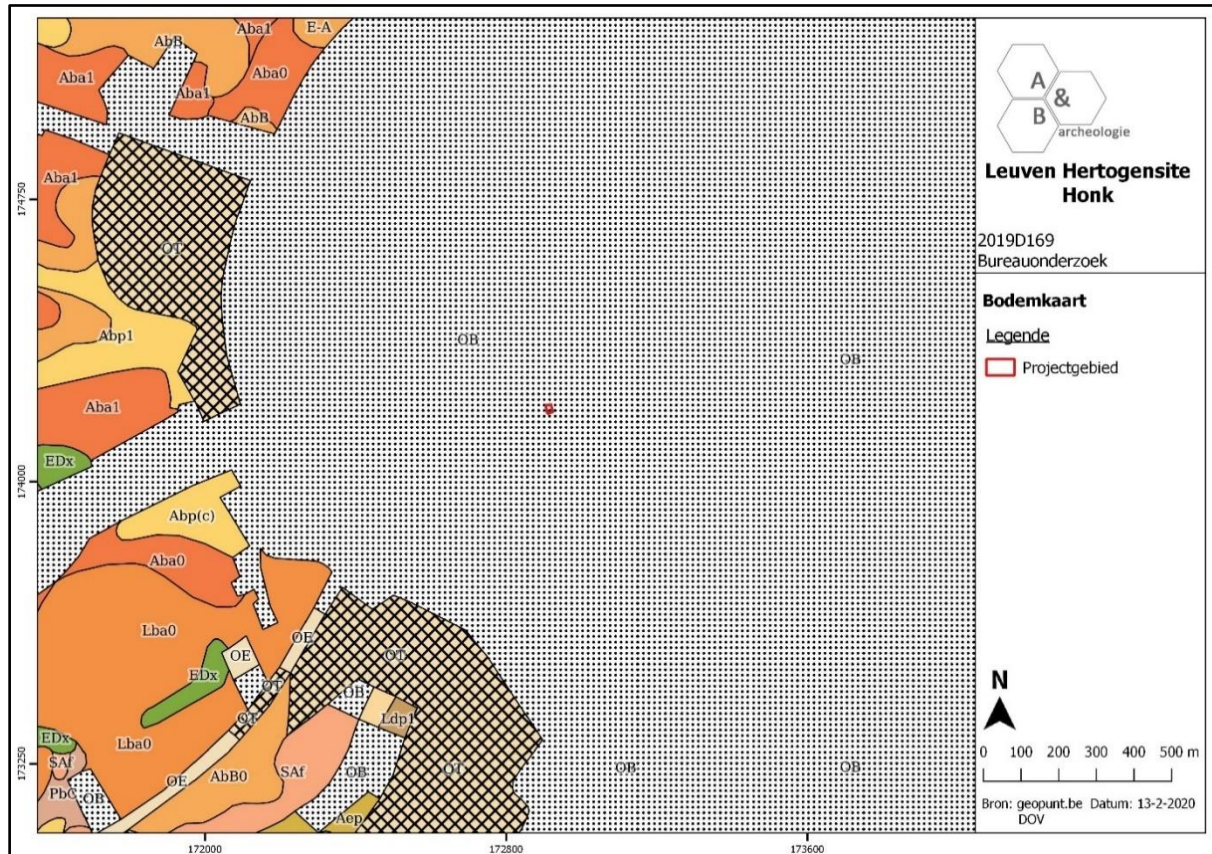
Figuur 10 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).

2.3.3. Bodemkundige situering

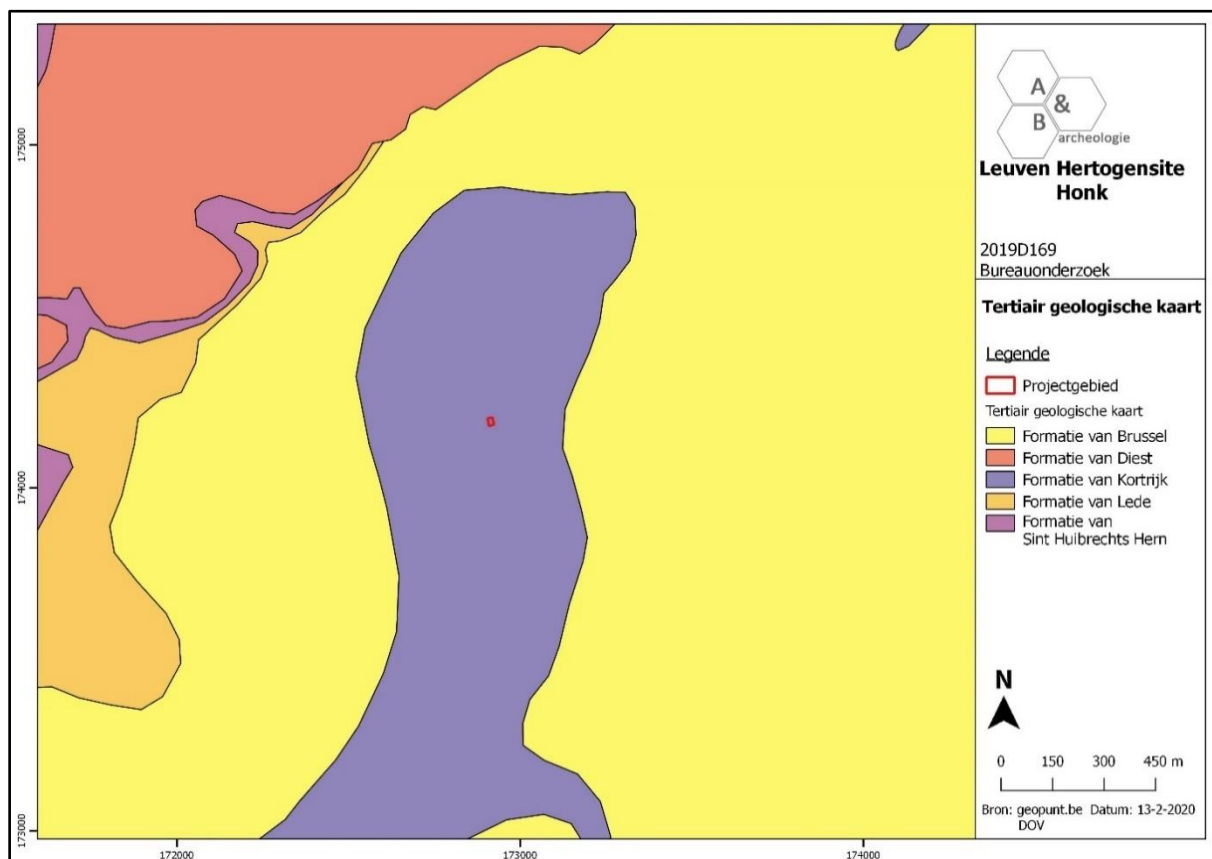
Leuven bevindt zich op de grens van de leem- en de zandleemstreek, maar nagenoeg het volledige centrum van Leuven staat gekarteerd als bebouwde zone op de bodemkaart. Ook het plangebied valt binnen de bebouwde zone.

2.3.4. Geologische situering

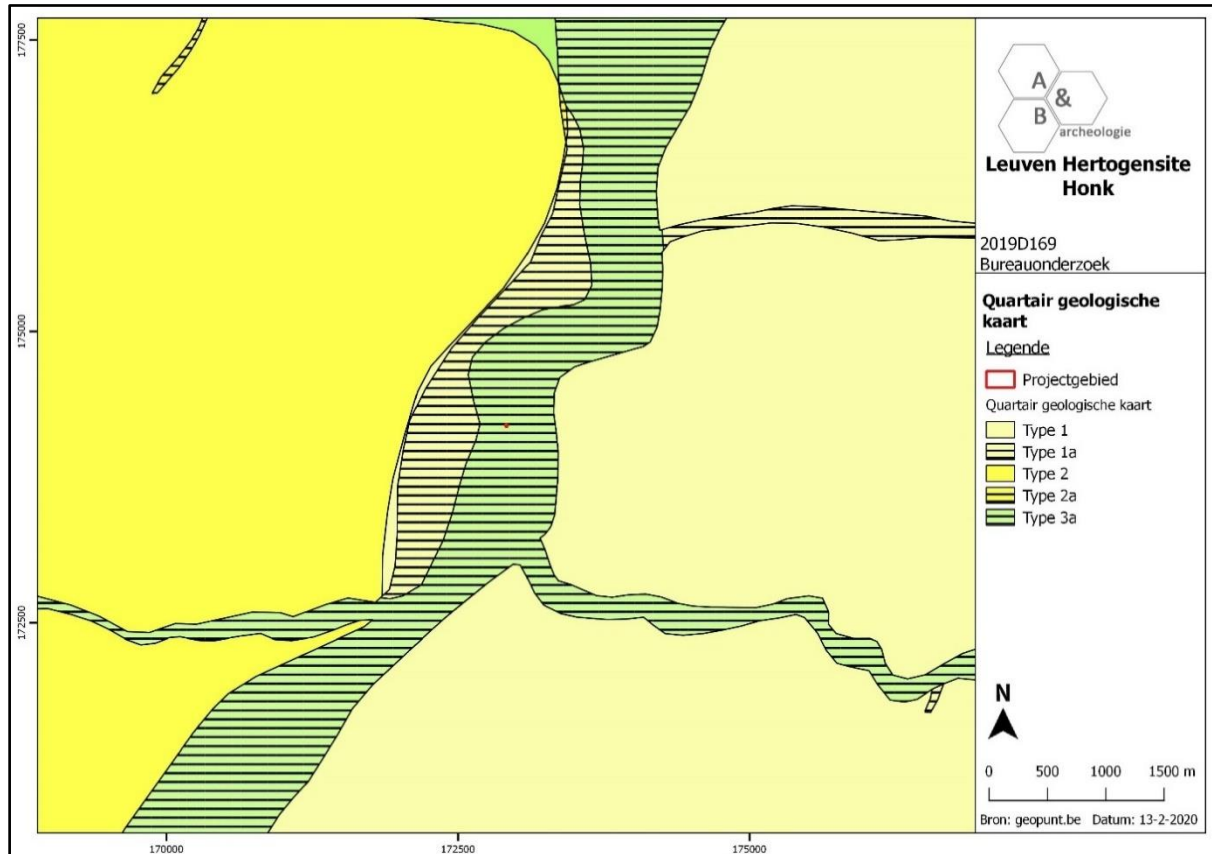
De tertiaire opbouw ter hoogte van het plangebied bestaat uit de Formatie van Kortrijk, deze bestaat uit grijze klei. De Quartair geologische kaart geeft aan dat de Quartaire ondergrond ter hoogte van het plangebied bestaat uit type 3a: Holocene en/of Tardiglaciale fluviatiele afzettingen (a) bovenop de Pleistocene sequentie (3). De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

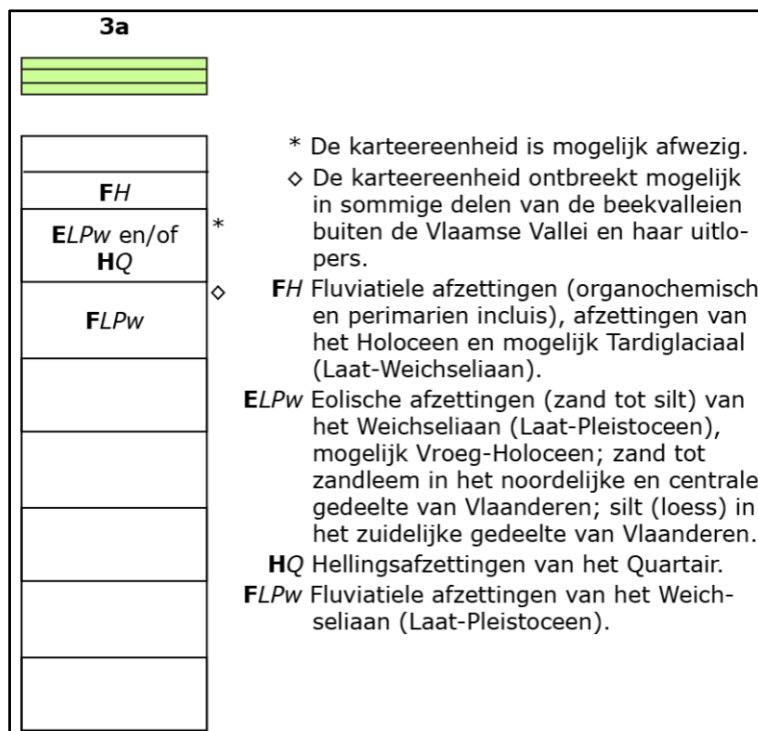
Figuur 11 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).

Figuur 12 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 13 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 14 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2.4. Historische situering⁸

2.4.1. Algemeen

Over de vroegste geschiedenis van Leuven is niet veel geweten. Er zijn archeologische bronnen die wijzen op Romeinse aanwezigheid, onder meer in het oosten van de Hertogensite, maar verdere kennis over deze periode is eerder beperkt. De plaatsnaam *Loven* verschijnt voor het eerst in de geschreven bronnen aan het einde van de 9de eeuw. De *Annales Fuldenses* maken dan melding van de Slag bij Leuven (891) waarin Arnulf van Karintië een belangrijke overwinning boekt op de Noormannen.

Vanaf de 10de eeuw worden de geschreven bronnen talrijker. In die periode wordt een eerste versterking aangelegd op een eiland in de Dijle, vermoedelijk op de plaats waar zich nu het Groot-Begijnhof bevindt. Later werd een tweede burcht meer stroomafwaarts neergezet. Deze grafelijke burcht zou zich vanaf 1015 op het zogenaamde Hertogeneiland bevonden hebben. Later, in de 13de eeuw, werd deze burcht nogmaals verplaatst naar de Keizersberg. De aanwezigheid van de graven van Leuven, later hertogen van Brabant, wijst op een zeker belang van de stad binnen de regio.

Leuven dankt haar economische groei aan de ligging langs de bevaarbare Dijle en op de handelsweg Brugge-Keulen. Deze ligging lag aan de oorsprong van de vroegste stadsontwikkeling van Leuven, in de loop van de 12de eeuw. Omstreeks 1156 kreeg de stad haar eerste stenen omwalling die bestond uit 11 poorten en 31 torens, die ook de grafelijke burcht omsloot. De ontwikkeling van de typische stadsfaciliteiten zoals stadhuis, markten en hallen moeten in deze periode gesitueerd worden, evenals de vestiging van heel wat religieuze ordes. In de 14de eeuw was onder meer de eigen lakennijverheid verantwoordelijk voor verdere economische ontwikkeling. De tweede stenen omwalling werd in die periode aangelegd. Deze komt ongeveer overeen met de huidige stadsring.

In 1425 werd de universiteit - *Studium Generale Lovaniense* - gesticht door Jan van Bourgondië. Deze trok geleerden aan van over heel Europa, en Leuven werd hiermee een echte universiteitsstad. Ook al verloor de universiteit een aantal malen aan belang, ze zou in de eeuwen na de stichting toch uitgroeien tot een van de belangrijkste van de Lage Landen en zou een belangrijke rol blijven spelen in de ontwikkeling van de stad.

Met de aanleg van de Leuvense Vaart in 1750, waarin vooral de brouwers een belangrijke rol speelden, werd Leuven als economisch-industrieel centrum op de kaart gezet. Vooral de bierindustrie won vanaf toen aan belang.

Beide wereldoorlogen drukten een zware stempel op de stad. Vooral de zone tussen de Grote Markt en het station werd zwaar toegetakeld. In beide oorlogen ging een groot deel van de universiteitsbibliotheek (en duizenden archiefstukken) in vlammen op. Ook heel wat gebouwen

⁸ Tekst grotendeels gebaseerd op en afbeeldingen overgenomen uit: LINTEN & HEYVAERT, 2015, tenzij anders vermeld.

gingen tegen de vlakte en dienden na de oorlogen (eerst in het interbellum en later in de jaren 1950) heropgebouwd te worden.

2.4.2. Hertogensite

De benaming 'Hertogensite' is enigszins misleidend. Het hertogelijk eiland lag immers aan de overzijde van de Dijle en de hertogelijke gebouwen bevonden zich dus niet op de Hertogensite, en zeker niet op het plangebied. De historische bebouwing situeert zich langs de straten. Vooral aan de Brusselsestraat gaat deze zeker terug tot de late middeleeuwen. Historische bronnen over de bebouwing binnen de Hertogensite zijn schaars, met uitzondering van het gasthuis dat vanaf 1220 op haar huidige locatie werd ingeplant.

In het binnengebied tussen de bebouwing langs de wegen en de 12de-eeuwse stadsmuur bevonden zich tuinen en grotere en kleinere percelen waarop landbouwactiviteiten plaatsgrepen. Dit is te zien op verschillende historische kaarten van de zone. Dat binnengebied was in oorsprong mogelijk gemeenschappelijke grond, maar kwam geleidelijk aan in privéhanden. Zo was bijna de hele tuinzone op de linker Dijleoevers (Tweede Arm) eigendom van de Engelse nonnen. Dit eigendom strekte zich uit tot tegen de stadsmuur en hield dus ook het braakland in tussen de rechteroever van de rivier en de muur. Ook de kruidtuin op de hoek van de Kapucijnenvoer met de Minderbroedersstraat en de tuin van de Minderbroeders *intra muros* aanpalend aan de Minderbroedersstraat waren eeuwenlang onbebouwde gebieden. Vanaf 1850 werden de tuinzones geleidelijk teruggedrongen.

Tot het einde van de 19de eeuw bestond de bebouwing op de Hertogensite vooral uit gebouwen op kleine percelen die veelal een verloop kennen van verbouwingen, bijbouwen, afbraak, opsplitsing in verschillende entiteiten en af en toe samenvoegingen. Vanaf 1900 neemt hun aantal sterk af ten gevolge van de politiek van zowel de universiteit als het OCMW om grote zones te verwerven en samen te voegen.

Figuur 15 Hertogensite op het plan van Van Deventer, met in het rood de benaderende ligging van het plangebied (1550).

Figuur 16 Plan van Blaeu (1649) van de Hertogensite, met in het rood de benaderende ligging van het plangebied.

Figuur 17 Primitief kadaster van 1813, met in het rood de benaderende ligging van het plangebied.

2.4.3. Belangrijkste historische elementen nabij het plangebied

- Eerste stenen stadsomwalling

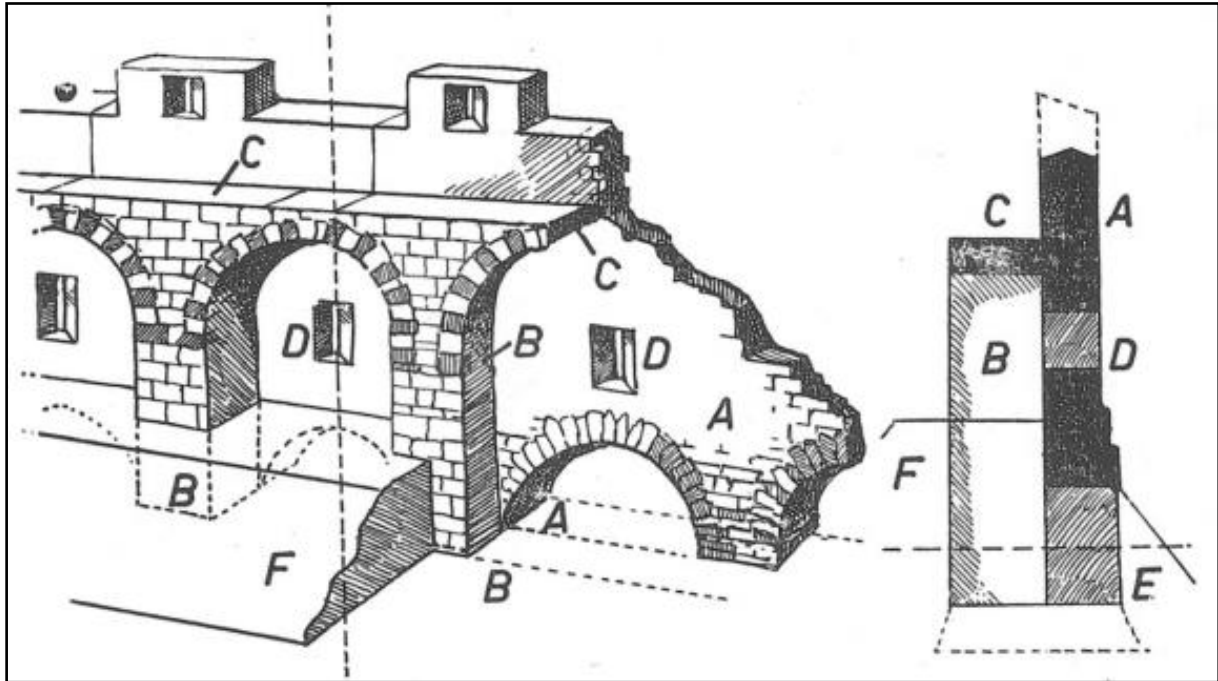
Voordat de eerste volledig stenen omwalling werd opgericht was de stad mogelijk reeds omringd door omwallingen in hout, aarde of steen of misschien enkel door een gracht. Al vanaf de 16de eeuw wordt aangenomen dat de eerste volledige stenen stadsomwalling werd opgetrokken tussen 1156 en 1165, maar recent onderzoek contesteert deze vroege datering. Militair bouwkundige kenmerken (flankeertorens, schietsleuven, borstwering op spaarbogen) wijzen eerder op een bouw in het begin van de 13de eeuw naar het voorbeeld van het zogenaamde *système philippien*. Initiatiefnemer voor de bouw van de stadsmuur was dan wellicht hertog Hendrik I (1190-1235). Mogelijk moet de aanleg van de aarden omwalling gedateerd worden in het midden van de 12de eeuw. Archeologisch bewijs hiervoor schiet vooralsnog tekort.

Van de 2740m lange muur ligt er zo'n 340m op de Hertogensite, een deel ervan is bewaard net ten (noord)westen van het plangebied. De opbouw van de muur is vrij goed gekend. Om de 5,5m waren er funderingspijlers voorzien die met bogen van 2m hoog met elkaar verbonden waren. Aan de veldzijde werden de openingen opgevuld met stenen. Daartegen werd een aarden talud gelegd. De bogen waren 0,70m breed en aan de stadszijde voorzien van arcades van 1m breed. Daardoor had de muur een totale dikte van 1,70m. Om de 90 meter was een toren voorzien, waarvan er zich 4 op de Hertogensite bevinden. Deze waren afgerond aan de veldzijde en ongeveer 6 bij 6m groot. De Minderbroedertoren is de best bewaarde, zij het sterk verbouwde toren op de Hertogensite. Hij is in het zuiden en het noorden nog geflankeerd door respectievelijk twee bogen en één boog.

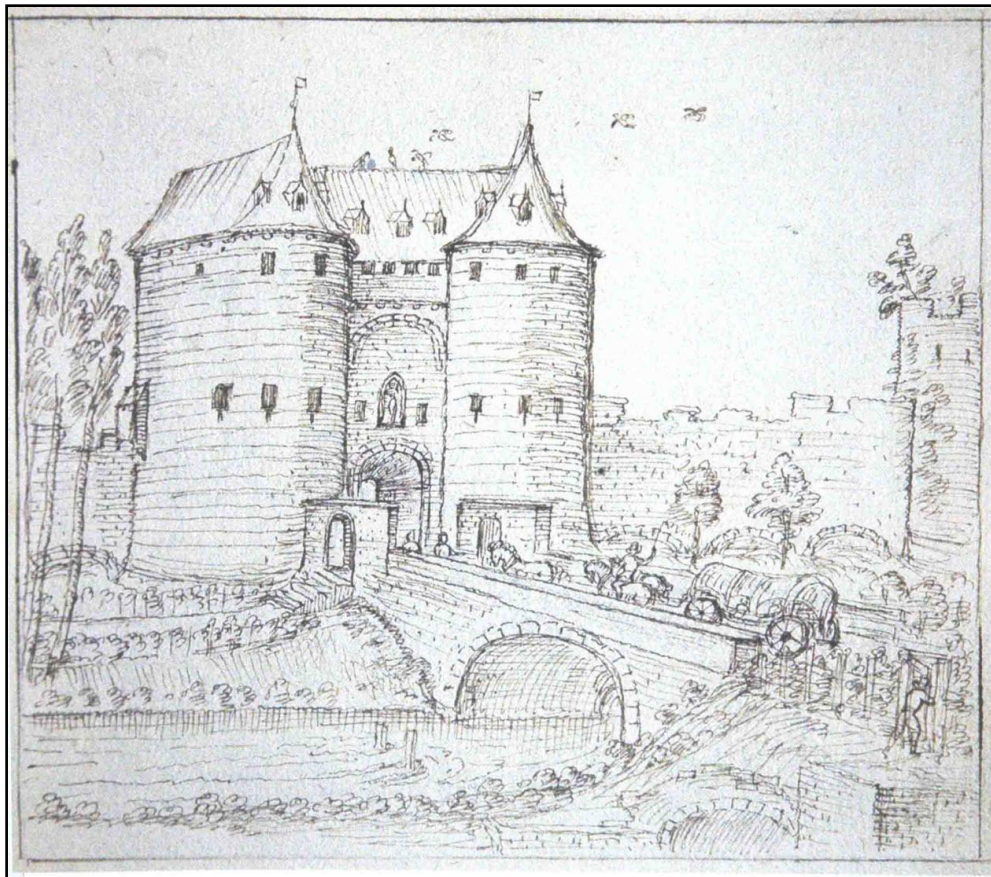
De eerste omwalling verloor al in 1360 haar militaire functie door de bouw van een tweede, grotere omwalling. Het duurde nog bijna 600 jaar vooraleer ze op de Hertogensite quasi volledig verdween. Schetsen die vanaf de 17de eeuw voorhanden zijn, tonen meestal hoe de muur zich in ruïneuze toestand bevond. Ook de stadswal aan de veldzijde was doorheen de jaren duidelijk grotendeels weggeërodeerd, waardoor de spaarbogen kwamen bloot te liggen.

Ter hoogte van de Brusselsestraat bevond zich deels binnen de Hertogensite de Biestpoort, die aansloot op een brug over de Dijle. De poort had 2 halfronde torens met een oppervlakte van 11 x 8m waarvan de zuidelijke zich op de Hertogensite bevond. In 1819 werd de poort afgebroken. Tegen de Biestpoort was er in 1675 sprake van een klein huisje dat eigendom was van de stad. Ook gedeeltelijk binnen de Hertogensite, aan de kant van de Minderbroedersstraat, bevond zich een van de elf toegangspoorten die deel uitmaakten van de eerste stenen omwalling.

De stadswal, die op enkele meter ten oosten van de (nu overkapte) Dijle Tweede Arm liep, werd op de Hertogensite voornamelijk gesloopt in 1851 bij de bouw van het nieuwe gasthuis. De fundering van de omwalling bestaat uit poeren die zich op een afstand van ca. 5,5m van elkaar bevinden, overbrugd door spaarbogen. Bij archeologisch onderzoek naar de muur zal dus niet moeten worden gezocht naar een doorlopende muur, maar naar bovengenoemde vierkanten massieven.

Figuur 18 Opbouw van de eerste stadsomwalling (A: Buitenmuur en funderingsboog /segmentboog, B: Poer/(funderings)pijler, C: Weergang, D: Schietsleuf, E: Aarden wal (veldzijde), F: Aarden wal (stadszijde).

Figuur 19 Zicht op de Biestpoort vanaf de veldzijde.

- Minderbroedersstraat⁹

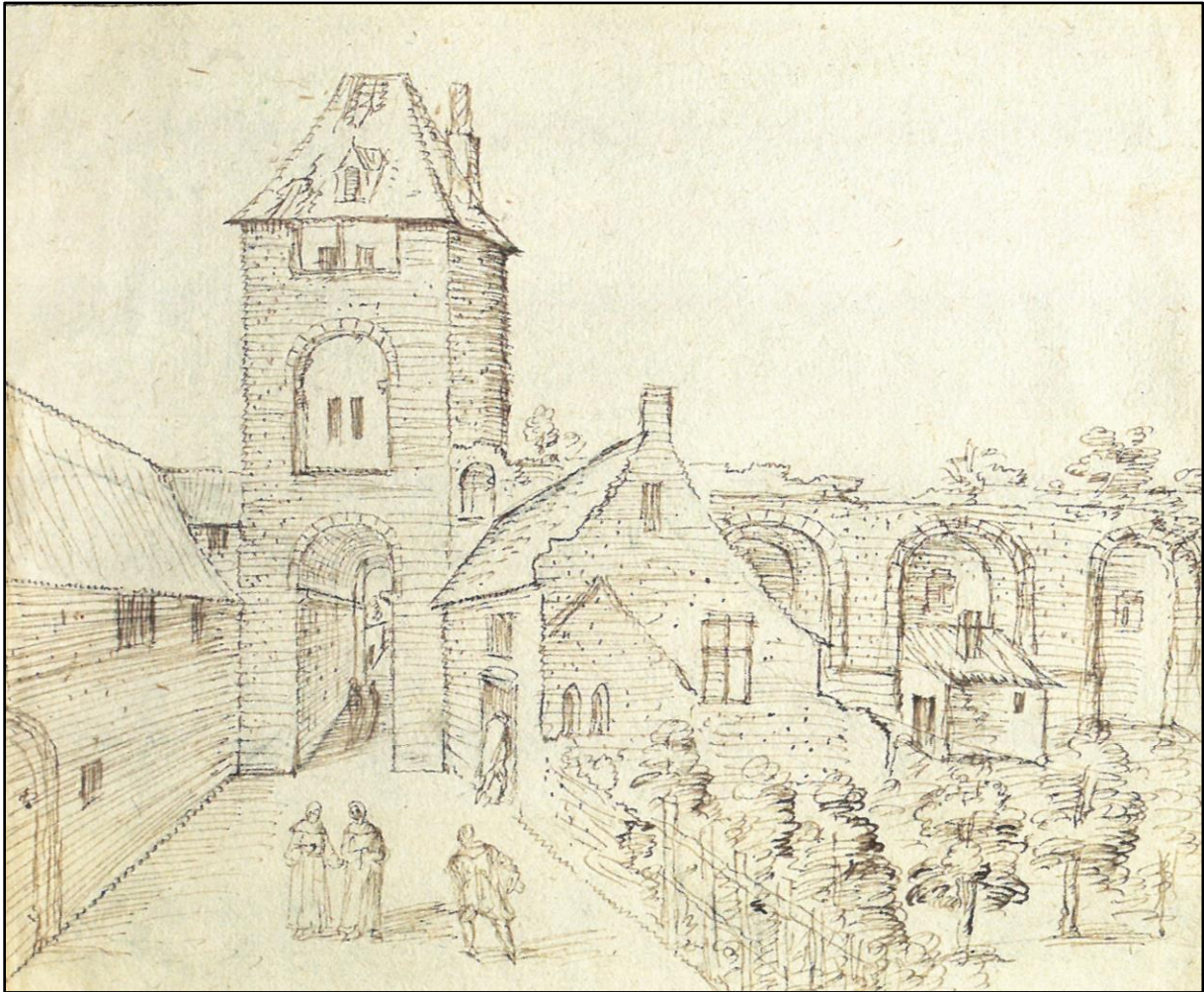
Al vanaf het midden van de 12de eeuw vormde de Minderbroedersstraat een belangrijke verbindingsweg tussen het centrum van de stad en de buitenwijken. Een van de elf stadspoorten die deel uitmaakten van de eerste ringmuur (1156-1165) bevond zich in deze straat. Hoewel het eerste grafelijk kasteel in de onmiddellijke nabijheid was gelegen, breidde de eigenlijke stadskern zich in meer oostelijke richting uit, namelijk rond de in 1015 opgerichte Sint-Pieterskerk. In de groene uitgestrektheid van het terrein dat de straat omgaf, kwam pas verandering door de oprichting van kloosters in deze buurt. Die ontwikkeling werd ingezet met de bouw van het minderbroederklooster in 1231, en evolueerde stilaan naar een hoogtepunt door de stichting van het kapucijnenconvent in de 16de en de oprichting van het ursulinenklooster in de 17de eeuw. Ondanks de opheffing en afbraak van deze monumentale constructies aan het eind van de 18de eeuw bleef de religieuze architectuur in de loop van de tijd, onder meer door de oprichting van nieuwe kloosters in de 19de eeuw, een belangrijk onderdeel van het straatbeeld vormen. Vanaf het begin van de 18de eeuw maakte ook de Leuvense universiteit een begin met de uitbreiding van haar infrastructuur. Door de nabijheid van de stadskern en de nog talrijke onbebouwde terreinen was de Minderbroedersstraat hiervoor bij uitstek geschikt. Vooral in de 19de eeuw kenden de universitaire bouwactiviteiten er een hoge vlucht, waardoor de architecturale impact van deze onderwijsinstelling in de straat nog werd versterkt. Onmiskenbaar is verder de aanwezigheid van de Boerenbond. Reeds in 1886 werd het terrein waar voordien het klooster van de minderbroeders had gestaan, gedeeltelijk ingenomen door de Gilde van Ambachten en Neringen, een instelling waaruit later de Belgische Boerenbond is voortgekomen. Daarnaast bevinden zich in de straat ook verscheidene privé-woningen, waarvan de oudste opklimmen tot de 17de eeuw. Bovendien is nog het atelier bewaard dat in 1877 in opdracht van de beeldhouwer Frans Vermeylen werd opgericht. Hiermee groeide de Minderbroedersstraat reeds vanaf de 13de eeuw uit tot een historisch belangrijke buurt, een evolutie die nu nog duidelijk afleesbaar is uit de bewaard gebleven gebouwen.

- Minderbroederspoort¹⁰

In de Minderbroederstraat, ter hoogte van de overwelfde tweede Dijlearm en de voormalig stadsmuur, bevond zich de Minderbroederspoort. De eerste versie van deze poort moet een bescheiden constructie zijn geweest, want in 1363 werden een verdieping en een nieuw dak toegevoegd. In de loop van de 15de eeuw werd ze opnieuw gerestaureerd, maar sindsdien verwaarloosd. In 1616 werd ze tot op de hoogte van de stadsmuur afgebroken, en 1765 werd beslist de poort helemaal op te ruimen. Een 17de-eeuwse gravure toont aan de noordzijde van de Minderbroederstraat een gebouw dat tot tegen de poort en de stadmuur komt, mogelijk bevindt dit zich deels op het plangebied.

⁹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/8245>

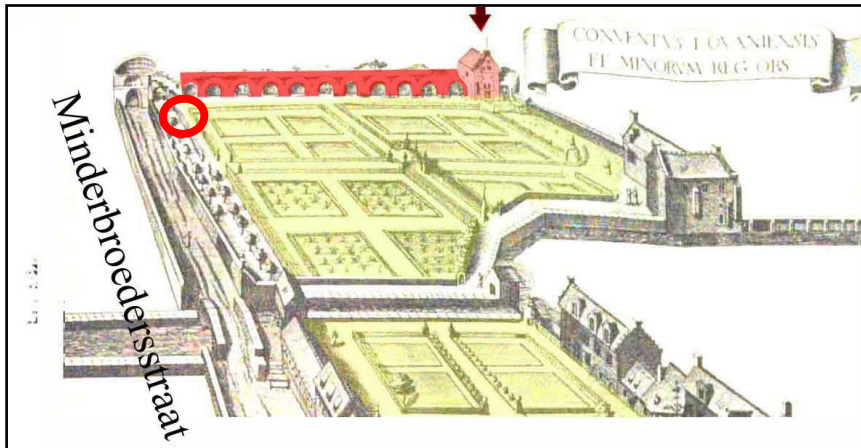
¹⁰ COCKX e.a., 2003.

Figuur 20 17de-eeuwse afbeelding van de stadszijde van de Minderbroederspoort (bron: COCKX e.a., 2003, p. 43, figuur 25). Tegen de poort is een woning aangebouwd, met ervoor een tuin met daarin enkele bomen; op deze plek kan het plangebied gesitueerd worden.

- Eigendom Minderbroeders en bebouwing aan de Minderbroedersstraat

Het omvangrijke klooster van de Minderbroeders bevond zich aan de overkant van Minderbroedersstraat. Op de Hertogensite bezaten ze het gebied tussen de stadsmuur en de Aa tot aan de Minderbroedertoren. Op een gravure uit de 17de eeuw is te zien hoe ze hier een tuin oprichtten met vierkante plantsoenen.

Figuur 21 Zicht op de tuin van het Minderbroeders en de Minderbroedertoren.

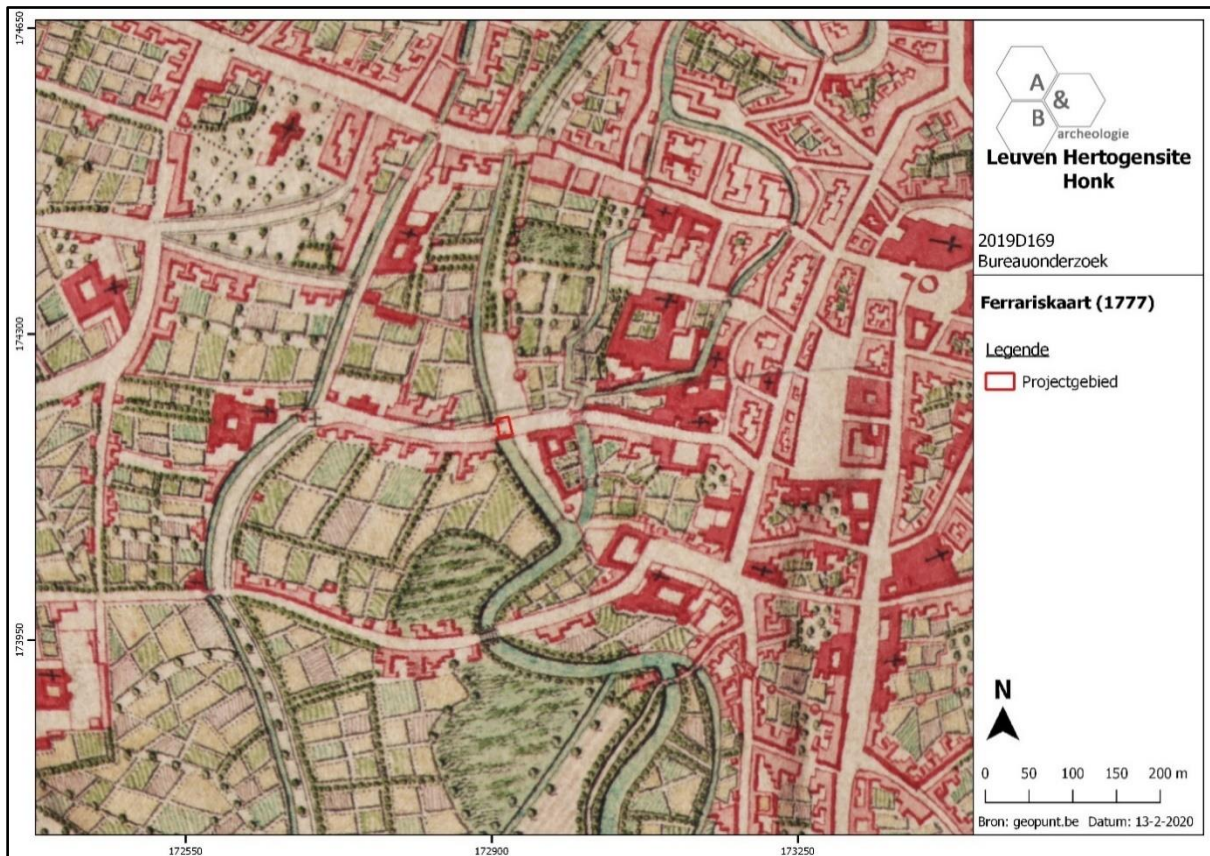
- Dijle Tweede Arm

De Dijle Tweede Arm heeft een opvallend rechtlijnig traject. Dit zou erop kunnen wijzen dat dit deel van de waterloop geen natuurlijke oorsprong heeft en tijdens de aanleg van omwalling of vroeger werd gegraven. Bij de inkokering van de Dijle werd de originele bedding verlaagd. De kaaimuur die in 1959 de rivier begrenste werd in het oosten uitgebroken omdat de nieuwe betonnen bedding aan die zijde zo'n tweetal meter breder werd. Mogelijk heeft dit voor een verstoring gezorgd van het bodemarchief aan de rechteroever. Hoe de kaaimuur er voor 1959 precies uitzag is niet gekend. Bij de overwelling werd ook de oever genivelleerd. Plaatselijk zou tot een meter opgehoogd zijn om het huidige, vlakke maaiveld te bekomen.

Figuur 22 Dijle, Dijleoever en stadsmuur, zicht vanaf de Minderbroedersstraat.

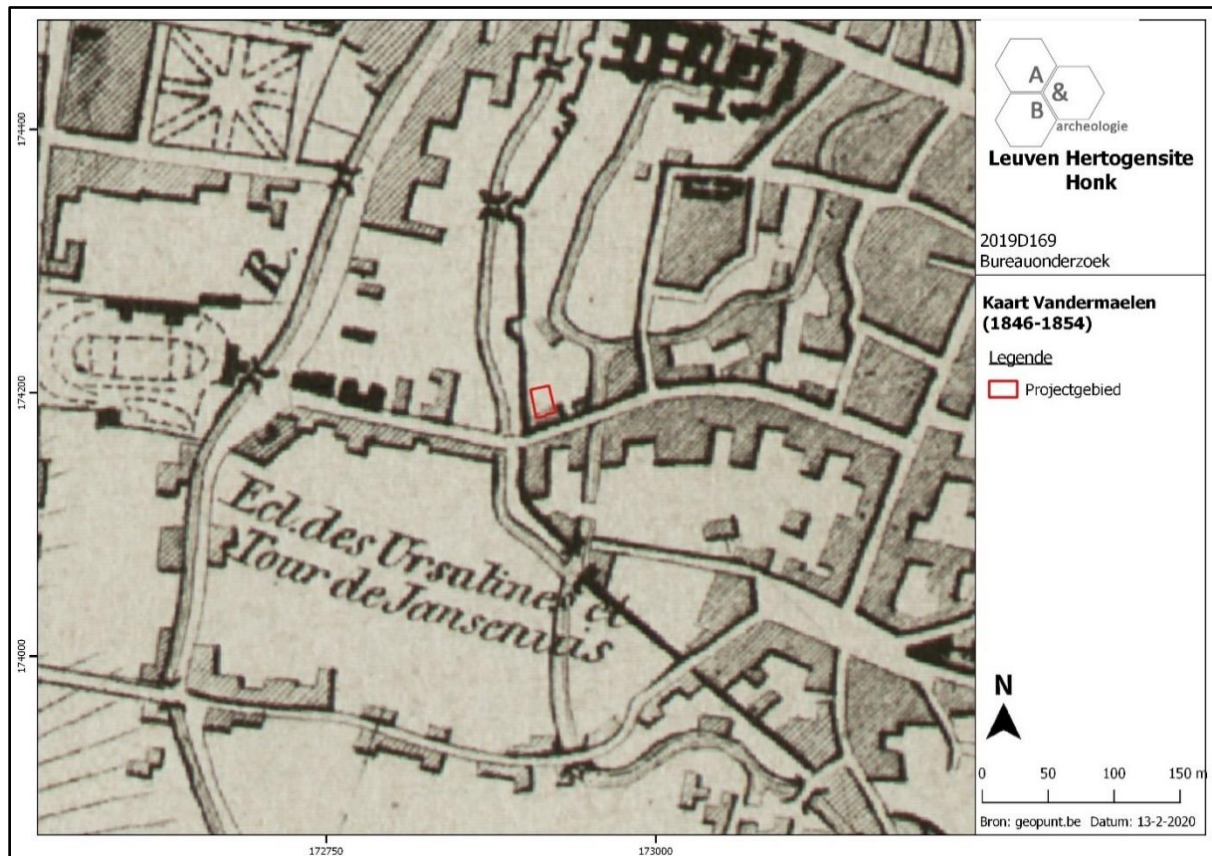
Op de kaarten van van Deventer en van Blaeu (resp. midden 16de en midden 17de eeuw, zie figuren 17 en 18) wordt ter hoogte van het plangebied bebouwing aangegeven langs de Minderbroederstraat. Hieronder worden nog enkele algemene overzichtskaarten en luchtfoto's weergegeven, waarop de evolutie van het plangebied sinds ca. 1770 tot begin 21ste eeuw te volgen is. Op de Ferrariskaart is te zien dat het plangebied (projectie op de kaart moet wat naar het noordoosten opschuiven) niet bebouwd is, het lijkt volledig in gebruik als tuin. Op het Primitief kadaster van 1813 worden 2 gebouwen weergegeven op het plangebied, ook de andere 19de-eeuwse kaarten tonen aan dat het terrein bebouwd was. Op de luchtfoto's die vanaf 1971 beschikbaar zijn, is te zien dat het grootste deel van het plangebied bebouwd is, de huidige inrit aan de oostelijke zijde van het terrein is reeds aanwezig. Vanaf de luchtfoto van 2009 is te zien dat het gebouw niet langer aanwezig is en het plangebied wordt gebruikt als parking.

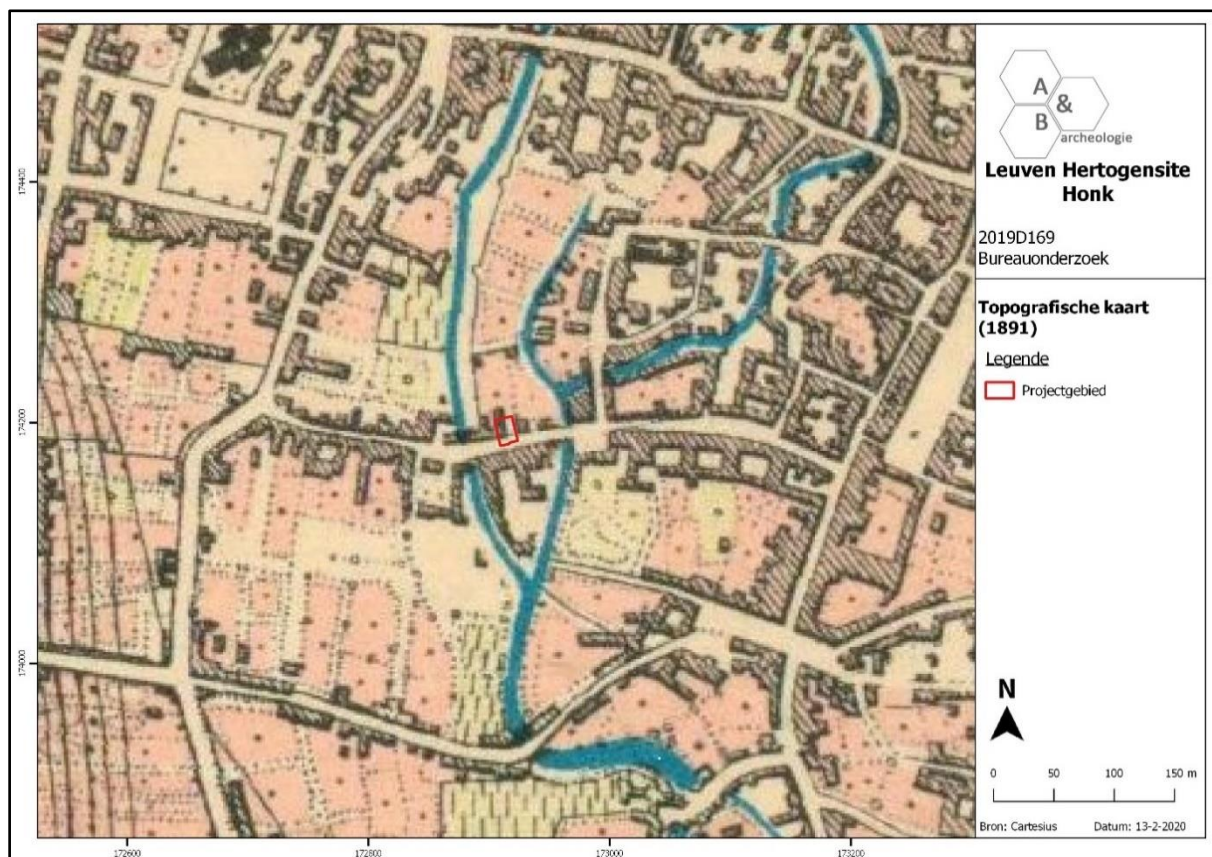
Figuur 23 Uitsnede uit de Ferrariskaart, de projectie van het plangebied moet naar het noordoosten opschuiven, het terrein ligt ten noorden van de Minderbroedersstraat en ten oosten van de stadsmuur (bron: geopunt.be).

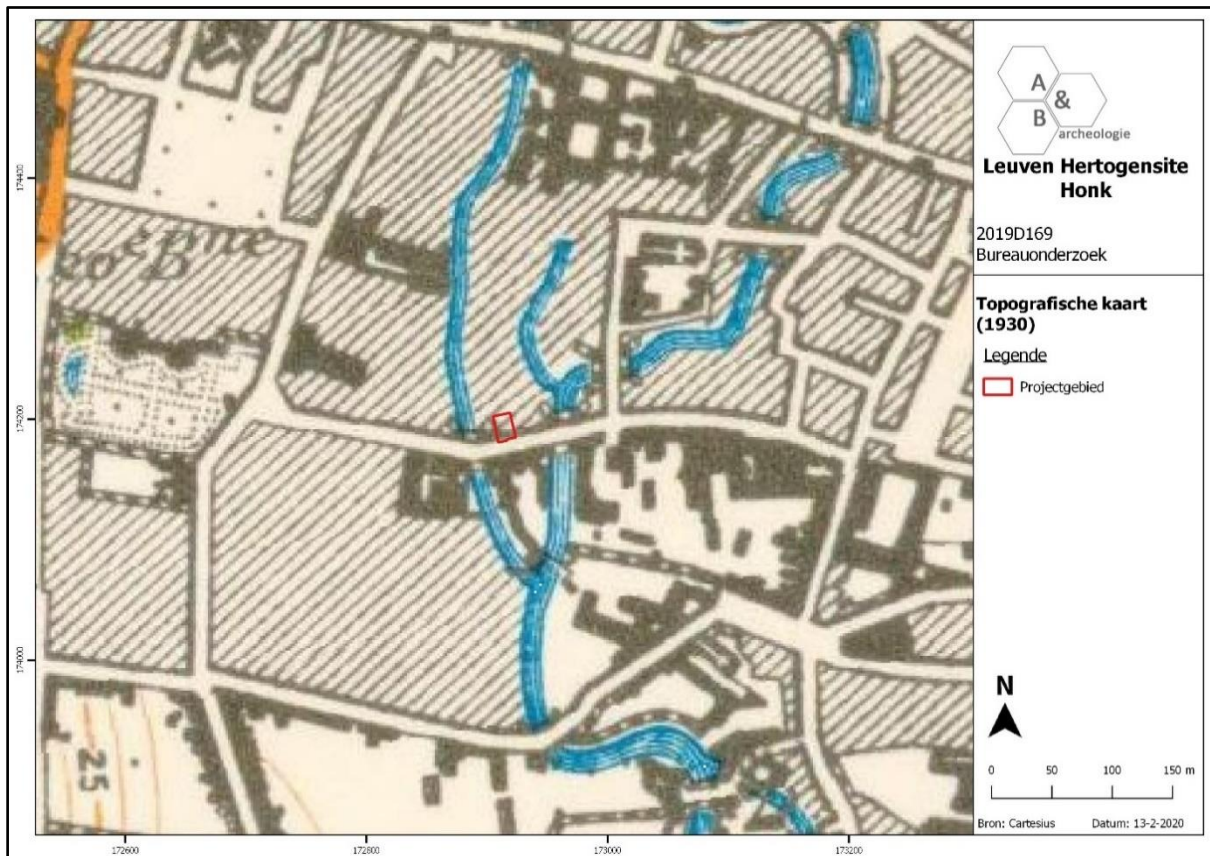
Figuur 24 Primitief kadaster van 1813, met in het rood de benaderende ligging van het plangebied.

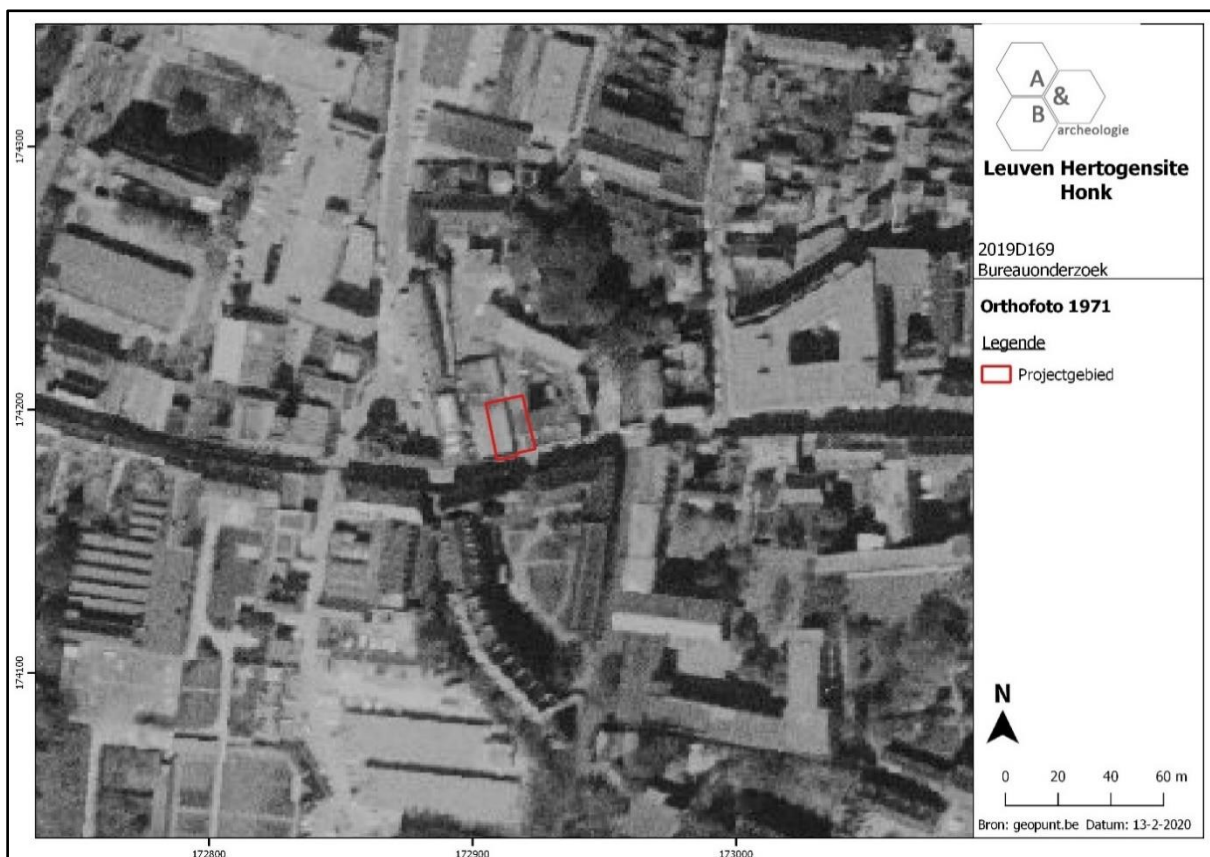
Figuur 25 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).

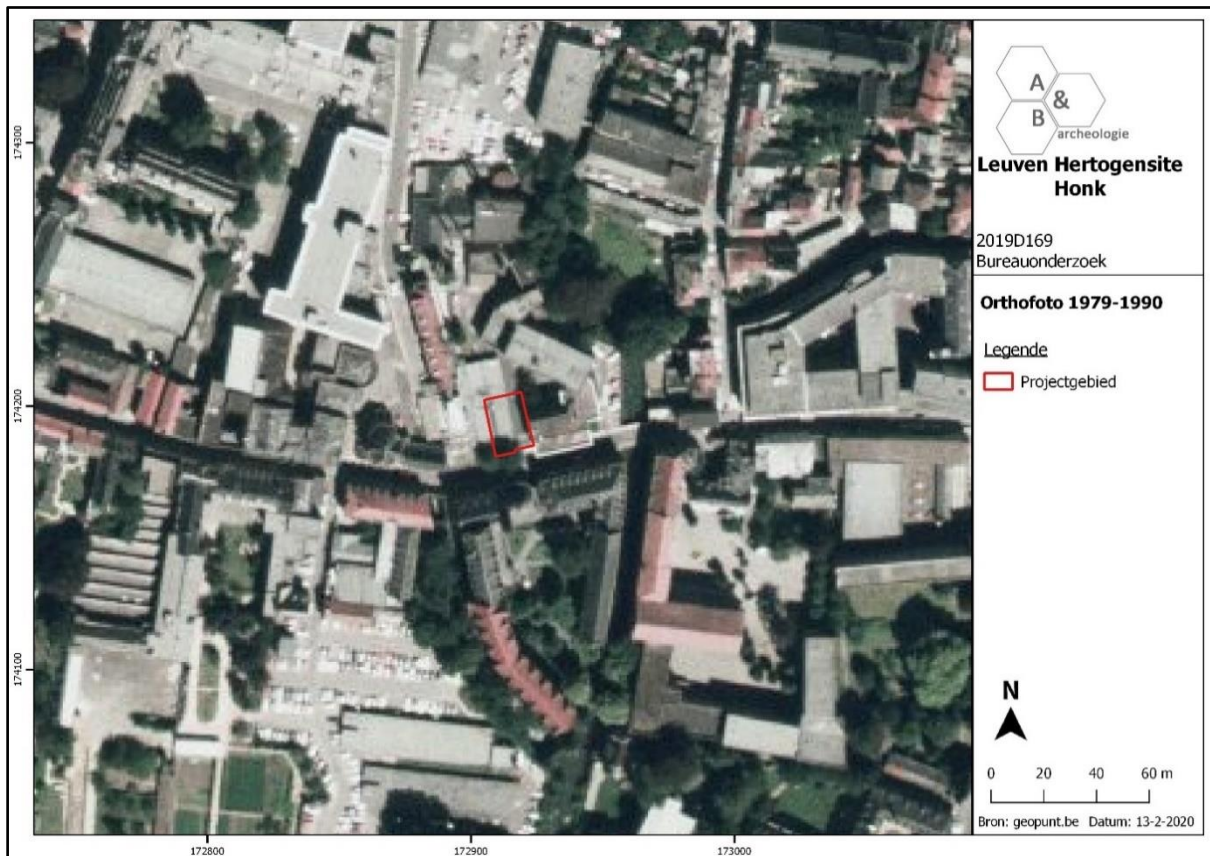
Figuur 26 Uitsnede uit de topografische kaart van 1891 (bron: cartesius.be en NGI).

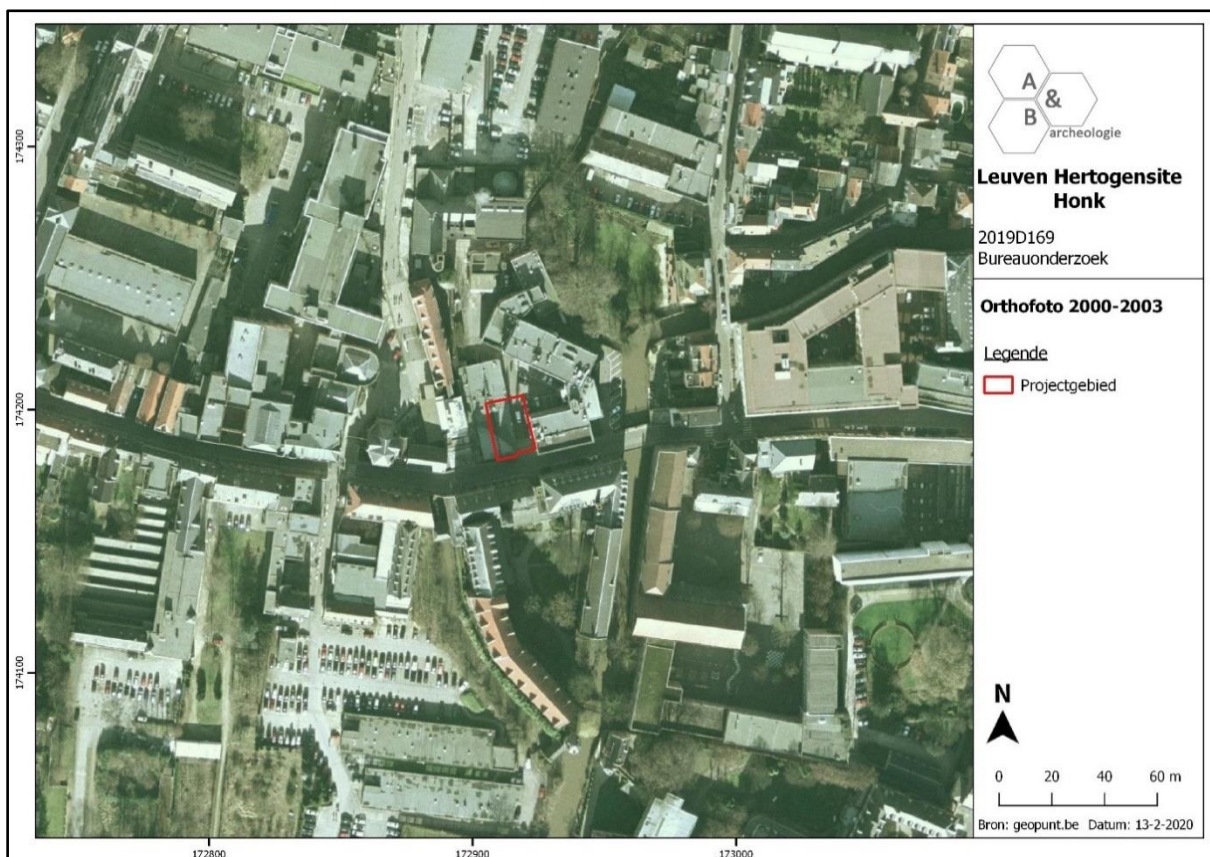
Figuur 27 Uitsnede uit de topografische kaart van 1930 (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 28 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

Figuur 29 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).

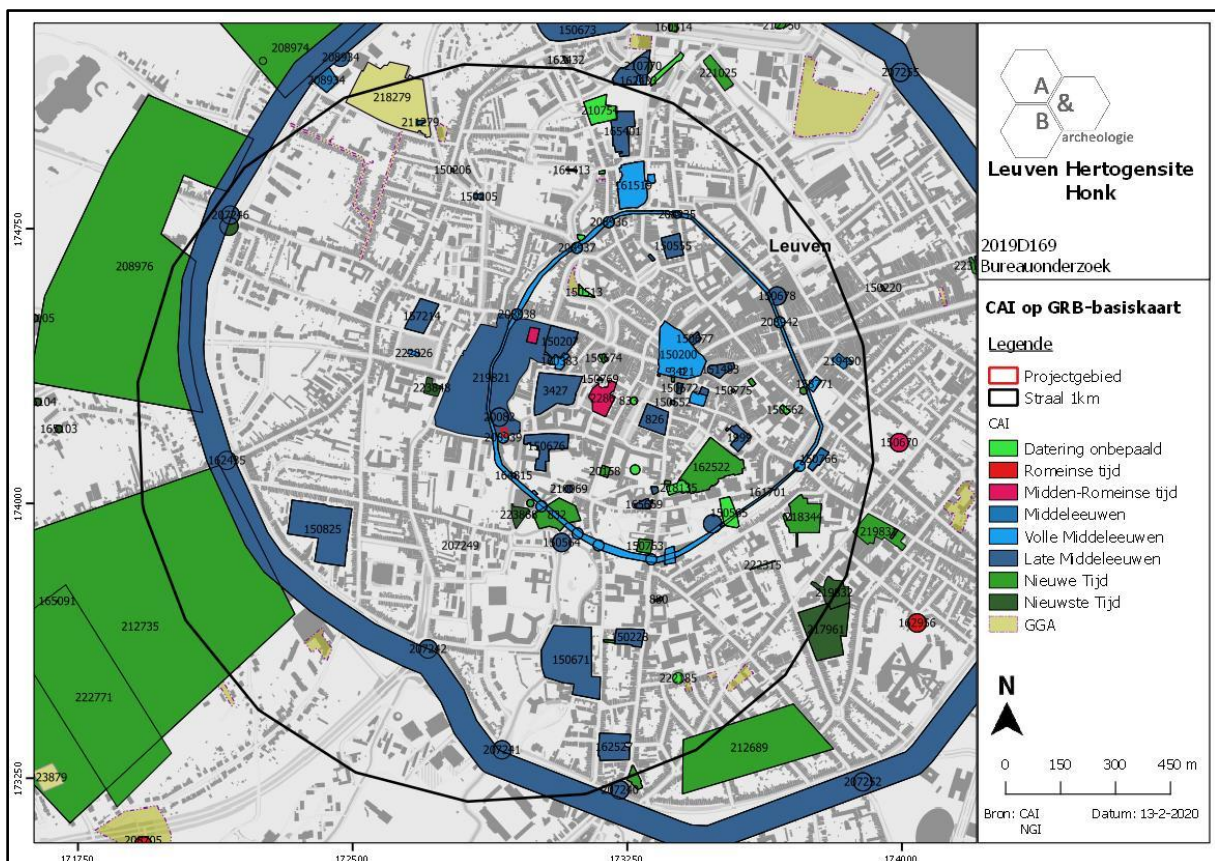
Figuur 30 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).

Figuur 31 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2009 (bron: geopunt.be).

2.5. Archeologische situering

Op de Hertogensite werden in 1980 bij het graven van de bouwput voor de linkervleugel van de technische blok van het Sint-Pietersziekenhuis, ten noorden van het plangebied, enkele archeologische waarnemingen gedaan door professor Mertens van de KU Leuven (CAI Locatie 3428). Het ging om diverse archeologische lagen die te dateren zijn in de midden-Romeinse tijd en die duiden op Romeinse aanwezigheid tussen 70 en 250. De onderste laag was van alluviale oorsprong, de daaropvolgende laag bestond uit fragmenten pannen, een betonvloer en aardewerkscherven (randfragment van wrijfschaal met stempel VATRAVNVS, gebronsde bekers, grijze ceramiek, fragmenten van zacht gebakken rode bekers of kommen). Daarboven was een puinlaag aanwezig met grote stukken dakpannen, soms met mortelsporen, en brokken huttenleem. De laag daarboven tenslotte bevatte o.a. een hypocausttegel en ijzerslakken. Mogelijk kan dit er op wijzen dat het traject van de Brusselsestraat op deze plaats in de Romeinse periode deel uitmaakte van de handelsweg Tongeren-Tienen-Elewijt. Ook werd de oude bedding van de Dijle aangetroffen (begin 13de eeuw afgesneden en rond 1400 dichtgeslibd), waarin zich een 14de-eeuwse waterput bevond. In de vulling van de waterput werd aardewerk, metalen voorwerpen, leder en een koperen legpenning aangetroffen. Ook 15de- of 16de-eeuwse funderingspalen werden teruggevonden, alsook een 17de-eeuwse houten waterleiding. Een afvallaag met menselijke skeletresten is mogelijk te interpreteren als het grafveld (17de-eeuws?) van de zusters van het Sint-Pietersziekenhuis. Een losse vondst van een driehoekige pijlpunt met schachtdoorn uit lichtbruine silex met tweevlakkige retouche tenslotte dateert vermoedelijk uit de vroege bronstijd.

Figuur 32 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).

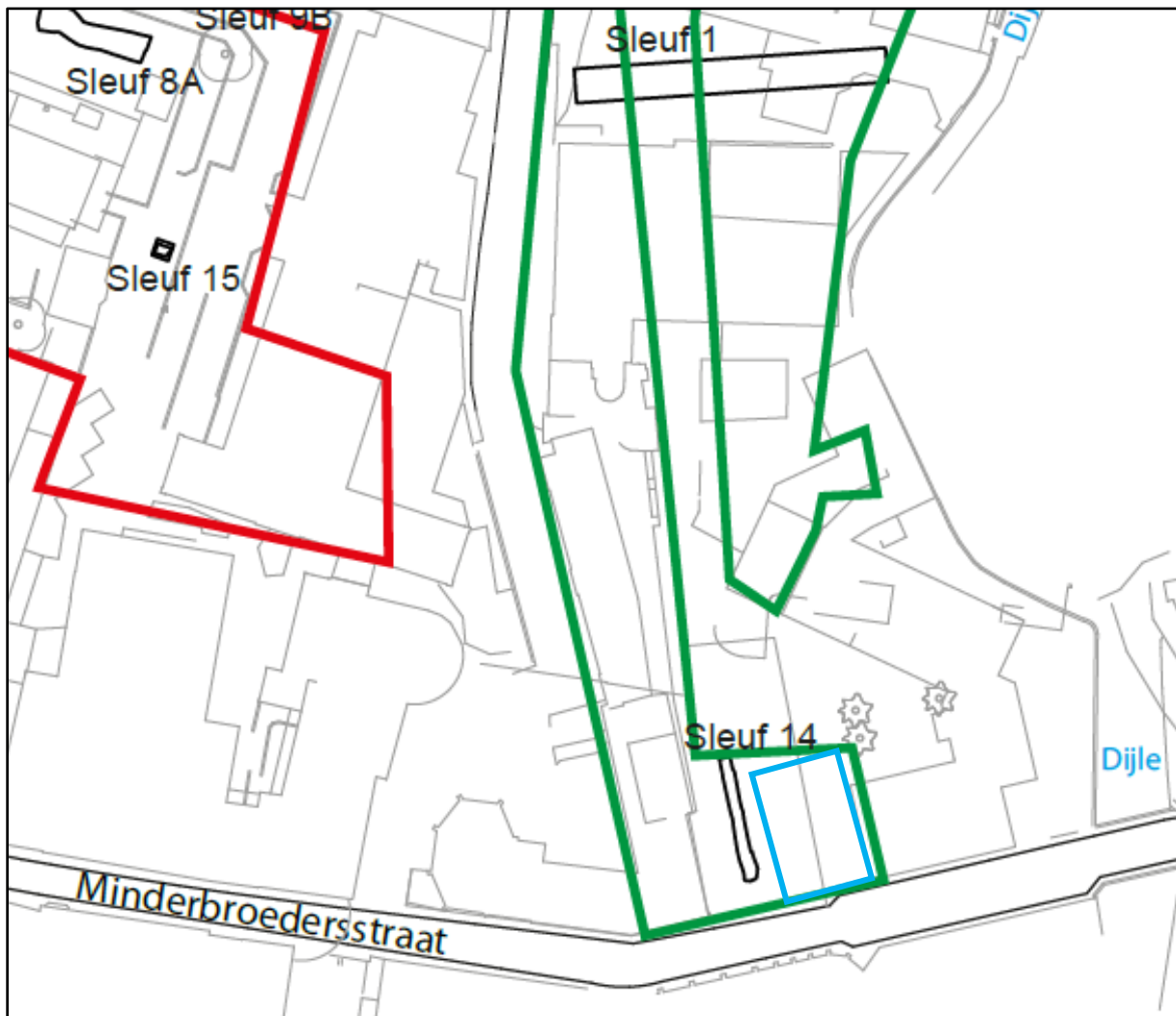
In 2014 werd op de Hertogensite een uitgebreid proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (CAI Locatie 219821), in het kader van het geplande grootschalige stadsontwikkelingsproject (waar deze aanvraag voor omgevingsvergunning ook deel van uitmaakt). Verspreid over het terrein werden zeventien proefsleuven- en putten, verdeeld in 6 zones, gegraven tot op het niveau waarop de archeologische sporen zich manifesteerden. In totaal werd een oppervlakte van 741m² onderzocht.¹¹ In zone 1, centraal op de site ten oosten van de Dijle, werden heel wat verstoringen aangetroffen, en een lage sporendichtheid. Alles wijst er op dat deze zone pas recent bebouwd geraakte, en dat ze voordien dienst deed als onbebouwde (tuin)zone. Het oudste aangetroffen aardewerk dateerde uit de 16de eeuw. Zone 2, gelegen aan de Brusselsestraat, bevatte de grootste hoeveelheid onverstoord archeologische sporen, met name restanten van middeleeuwse en postmiddeleeuwse woningen en archeologische lagen die daarmee geassocieerd konden worden. Vooral de vroege datering van nagenoeg al het aardewerk uit proefsleuf 5 was opvallend: al vanaf ca. 0,7m onder het maaiveld werd quasi uitsluitend aardewerk uit de late middeleeuwen aangetroffen. In proefsleuf 7 werd dan weer een context uit de Tweede Wereldoorlog aangetroffen, mogelijk te interpreteren als een afvalkuil van een medische hulppost. Zone 3 bood zoals verwacht een blik op het Engels klooster dat zich daar tot het einde van de 18de eeuw bevond. In de proefsleuven in deze zone werden enkele robuuste kloostermuren en een daarmee geassocieerde kasseistrook aangetroffen, evenals restanten van gebouwtjes die zich mogelijk in de kloostertuin bevonden. Zone 5, in de hoek tussen Kapucijnenvoer en Minderbroedersstraat, was slechts beperkt verstoord door moderne activiteiten en gaf resten van de oude kruidtuin vrij, die zich daar tot aan het begin van de 19de eeuw bevond. Tuinlagen, de grote aanwezigheid van tuinaardewerk en een ondergronds afwateringskanaal wijzen op een tuinfunctie van de zone. Al deze resten waren afgedekt door een dik 19de-eeuws ophogingspakket.

Ook in zone 6, gesitueerd in de voormalige tuin van het Minderbroederklooster, konden resten van zulke tuinfunctie herkend worden in de vorm van lage tuinmuurtjes en vermoedelijke tuinlagen. Enkele meer robuuste muren van latere datum konden niet verder geïnterpreteerd worden. Deze zone was relatief sterk verstoord (doch vermoedelijk niet tot op grote diepte) door een modern gebouw dat daar recent werd afgebroken. Het is in deze zone dat het plangebied gelegen is; hier werd sleuf 14 (20 x 3m) aangelegd, dwars op de Minderbroedersstraat en net ten westen van het plangebied. Vanaf een diepte van ongeveer 0,6m onder het maaiveld werden relatief onverstoord pakketten aangetroffen. Op figuur 35, de overzichtsfoto van de sleuf, is te zien dat er onder de huidige steenslag een textieldoek is aangebracht, met daaronder een laag opgevoerd zavel. Eronder zijn diverse muurstructuren te zien. In het onderzoeksrapport werd deze zone als volgt geïnterpreteerd: *“Ondiepe tuinmuurtjes, tuinaardewerk en humeuze lagen bevestigen dat deze zone ooit deel moet hebben uitgemaakt van de tuinen van het Minderbroederklooster, dat zich aan de overkant van de Minderbroedersstraat bevond. Hoe de overige muurfragmenten geïnterpreteerd moeten worden is niet duidelijk. Het betreft mogelijk restanten van tuingebouwtjes of ze moeten deel hebben uitgemaakt van een constructie nadat de zone haar tuinfunctie verloor. Een exacte fasering en datering is in deze fase van het onderzoek moeilijk te geven.”*¹² Op basis van de bevindingen in deze proefsleuf, werd voor de verdere werken ter hoogte van zone 6 volgend advies gegeven: *“Zone 6: De zone van de tuinen van het Minderbroederklooster. Indien enige verstoring zal plaatsvinden ter*

¹¹ LINTEN e.a., 2015.

¹² LINTEN e.a., 2015, p. 122.

hoogte van de Minderbroedertoren van de eerste stenen stadsomwalling zal dit voorafgegaan worden door een archeologisch onderzoek. Volgens de huidige bouwplannen zou dit niet het geval zijn. Verder is een archeologische begeleiding van de werken gewenst in de zone die grenst aan de Minderbroederstraat, waar op heden nieuwbouw gepland wordt.”¹³

Figuur 33 Uitsnede uit het syntheseplan van het sleuvenonderzoek uit 2014, met in het blauw het huidige plangebied (bron: LINTEN e.a., 2015).

¹³ LINTEN e.a., 2015, pp. 154-155.

Figuur 34 Proefsleuf 14, gezien vanuit het zuiden (bron: LINTEN e.a., 2015, p. 119 figuur 92).

Op de CAI-kaart worden nog 2 locaties gesitueerd op/nabij het plangebied:

- CAI Locatie 208939: de locatie van de Minderbroederspoort, één van de 11 stadspoorten van de eerste stadsomwalling. Deze wordt deels op het plangebied gesitueerd. Het is echter niet duidelijk of deze poort zich effectief zo ver uitstreckte, deze werd nog niet archeologisch vastgesteld. Op basis van de historische prenten en kaarten kan verondersteld worden dat de poort niet tot op het plangebied kwam.
- CAI Locatie 20082: iets ten noorden van het plangebied. Bij het uitgraven van de funderingen van nieuwe gebouwen in 1953 werden laatmiddeleeuwse aardewerk en een benen schaats aangetroffen als losse vondst.

Recent werd er iets ten oosten van het plangebied een archeologische begeleiding uitgevoerd van een stabiliteitsonderzoek van het nog resterende deel van de stadsmuur en de Minderbroederstoren. Hierbij werd de uitgraving van een aantal inspectieputten archeologisch begeleid en geregistreerd. Dit onderzoek is nog niet opgenomen in de CAI, wel is een archeologierapport beschikbaar¹⁴. Het onderzoek bracht echter geen grote nieuwe inzichten naar boven in verband met de constructiewijze van de eerste stenen stadsmuur van Leuven.

¹⁴ SMEETS, 2018.

2.6. Bekrachtigde archeologienota Hertogensite verkaveling – ID 4332

In 2017 werd een archeologienota opgemaakt en bekrachtigd/akte genomen¹⁵ voor de omgevingsvergunning voor de verkaveling van de percelen die de Hertogensite vormen. In deze archeologienota werden de algemene krijtlijnen voor het verdere archeologische traject op de Hertogensite opgenomen en werden ze verduidelijkt in het programma van maatregelen. De bepalingen daarin dienen als basis voor de verdere, gedetailleerde archeologienota's die horen bij latere individuele aanvragen voor omgevingsvergunning op diverse deelzones van de Hertogensite. De huidige archeologienota is zo'n meer concrete studie van een deelzone.

In het programma van maatregelen van de bekrachtigde archeologienota ID 4332 werd volgend advies opgenomen voor het verder archeologisch traject van deze zone: *“De volledige oppervlakte van de werken voor de uitgraving dient archeologisch begeleid te worden. De vraagstelling bestaat er voornamelijk uit om na te gaan hoe de evolutie ter hoogte van beide loten was. Er wordt geopteerd voor een werfbegeleiding en niet voor een opgraving omwille van de eerder lage verwachting voor beide loten. Daarom is een volwaardige opgraving niet noodzakelijk om het kennispotentieel dat aanwezig is op het terrein te realiseren, hiervoor volstaan beperktere registraties.”*

¹⁵ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/4332>

3. Synthese

3.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Op basis van het bureauonderzoek kan volgend verwachtingspatroon vooropgesteld worden:

- Het plangebied was bij de aanleg van de eerste stadsomwalling (vermoedelijk begin 13de eeuw) intra muros gelegen, net ten oosten van de stadsmuur en 20m ten oosten de Dijle Tweede Arm. Al vanaf het midden van de 12de eeuw echter vormde de Minderbroedersstraat een belangrijke verbindingsweg tussen het centrum van de stad en de buitenwijken. Op het kruispunt van deze straat en de stadsmuur werd de Minderbroederspoort opgetrokken in de stadsversterking, deze is te situeren net ten zuidwesten (en volgens de CAI ook deels op) het plangebied. Op de van Deventerkaart uit midden 16de eeuw is er reeds bebouwing aangegeven op het plangebied langsheen de Minderbroedersstraat. De achtergelegen ruimte was onderdeel van het tuin van het Minderbroedersklooster; dit klooster bevond zich aan de overzijde van de straat. Hoe het terrein eruitzag tussen de 12de en 16de eeuw is op basis van historische bronnen niet te achterhalen. Voor dat er bebouwing mogelijk was op deze locatie, was dit vermoedelijk een eerder drassig gebied in Dijlevallei, waarschijnlijk werd het terrein aanzienlijk opgehoogd om bewoon- en bewerkbaar te maken. Op het Primitief kadaster van 1813 worden 2 gebouwen weergegeven op het plangebied, ook de andere 19de-eeuwse kaarten tonen aan dat het terrein bebouwd was. Op de luchtfoto's die vanaf 1971 beschikbaar zijn, is te zien dat het grootste deel van het plangebied bebouwd is, met een groot volume dwars op de straat, de huidige inrit aan de oostelijke zijde van het terrein is reeds aanwezig. Deze bebouwing gaat niet terug op de historische bebouwing, maar dateert uit de 20ste eeuw. Vanaf de luchtfoto van 2009 is te zien dat het gebouw niet langer aanwezig is en het plangebied wordt gebruikt als parking.

- Op de Hertogensite werd enkele jaren geleden een grootschalig proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Net ten westen van het plangebied werd sleuf 14 aangelegd. Hierin konden vanaf een diepte van ca. 60cm onder maaiveld resten van de vroegere tuinfunctie herkend worden in de vorm van lage tuinmuurtjes en vermoedelijke tuinlagen. Enkele meer robuuste muren van latere datum konden niet verder geïnterpreteerd worden. Deze zone was relatief sterk verstoord (doch vermoedelijk niet tot op grote diepte) door een modern gebouw dat recent werd afgebroken. Er werd geadviseerd om deze zone verder te onderzoeken door middel van een werfbegeleiding.

3.2. Afweging verder vooronderzoek

Op het plangebied wordt een appartementsgebouw opgetrokken, van 4 verdiepingen hoog. De voorgevel grenst aan de Minderbroedersstraat, achteraan wordt een kleine groenzone (70m²) voorzien. De terrassen op de verdiepingen zullen iets verder uitsteken dan de footprint van het gelijkvloerse niveau. Er zijn nog geen sonderingen gebeurd, maar uit de ervaring met de andere projecten op de Hertogensite wordt er van uitgegaan dat er met een paalfunderingen zal gewerkt worden. Bij de andere projecten zetten deze diep aan, tot wel 19m onder het maaiveld. Ter hoogte van de dragende wanden zullen funderingen (funderingsbalken, paalkoppen, palen....) voorzien

worden; op deze smalle, niet aaneensluitende stroken/puntlocaties zullen de bodemingrepen meerdere meter diep gaan. De bodemingrepen op het overgrote deel van het plangebied zullen ca. 60cm diep gaan (uitbraak huidige verharding, bodemingrepen voor bodemplaat en aanleg tuin).

Het proefsleuvenonderzoek uit 2014 heeft reeds aangetoond dat er zich archeologische sporen kunnen bevinden binnen de grenzen van het plangebied. Het kan daarbij zowel gaan om archeologische lagen (tuinlagen) als om muurresten, zij het wel dat er rekening moet gehouden worden met enige verstoring door de voormalige 20ste-eeuwse bebouwing op het terrein. De archeologische restanten worden verwacht vanaf ca. 60cm onder het maaiveld. De geplande werken zullen een impact hebben tot op ongeveer deze diepte, plaatselijk zullen er diepere bodemingrepen zijn. Een verder vooronderzoek door middel van proefputten en/of -sleuven is niet meer nodig op het plangebied. Er wordt geadviseerd om - conform de aanbevelingen in het rapport van het sleuvenonderzoek en conform het programma van maatregelen van de bekrachtigde archeologienota horend bij de verkavelingsvergunning – de graafwerken archeologisch op te volgen onder de vorm van een werfbegeleiding. Sommige van de bodemingrepen zullen omwille van de technische uitvoeringswijze (bvb. boren van de palen) niet archeologisch opgevolgd kunnen worden.

3.3. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Het plangebied was bij de aanleg van de eerste stadsomwalling (vermoedelijk begin 13de eeuw) intra muros gelegen, net ten oosten van de stadsmuur en 20m ten oosten de Dijle Tweede Arm. Al vanaf het midden van de 12de eeuw echter vormde de Minderbroedersstraat een belangrijke verbindingsweg tussen het centrum van de stad en de buitenwijken. Op het kruispunt van deze straat en de stadsmuur werd de Minderbroederspoort opgetrokken in de stadsversterking, deze is te situeren net ten zuidwesten (en volgens de CAI ook deels op) het plangebied. Op de van Deventerkaart uit midden 16de eeuw is er reeds bebouwing aangegeven op het plangebied langsheen de Minderbroedersstraat. De achtergelegen ruimte was onderdeel van het tuin van het Minderbroedersklooster; dit klooster bevond zich aan de overzijde van de straat. Hoe het terrein eruitzag tussen de 12de en 16de eeuw is op basis van historische bronnen niet te achterhalen. Voor dat er bebouwing mogelijk was op deze locatie, was dit vermoedelijk een eerder drassig gebied in Dijlevallei, waarschijnlijk werd het terrein aanzienlijk opgehoogd om bewoon- en bewerkbaar te maken. Op het Primitief kadaster van 1813 worden 2 gebouwen weergegeven op het plangebied, ook de andere 19de-eeuwse kaarten tonen aan dat het terrein bebouwd was. Op de luchtfoto's die vanaf 1971 beschikbaar zijn, is te zien dat het grootste deel van het plangebied bebouwd is, met een groot volume dwars op de straat, de huidige inrit aan de oostelijke zijde van het terrein is reeds aanwezig. Deze bebouwing gaat niet terug op de historische bebouwing, maar dateert uit de 20ste eeuw. Vanaf de luchtfoto van 2009 is te zien dat het gebouw niet langer aanwezig is en het plangebied wordt gebruikt als parking. Op de Hertogensite werd enkele jaren geleden een grootschalig proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Net ten westen van het plangebied werd sleuf 14 aangelegd. Hierin konden vanaf een diepte van ca. 60cm onder maaiveld resten van de vroegere tuinfunctie herkend worden in de vorm van lage tuinmuurtjes en vermoedelijke tuinlagen. Enkele

meer robuuste muren van latere datum konden niet verder geïnterpreteerd worden. Deze zone was relatief sterk verstoord (doch vermoedelijk niet tot op grote diepte) door een modern gebouw dat recent werd afgebroken.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Zie hierboven.

- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Niet van toepassing.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

Op het plangebied wordt een appartementsgebouw opgetrokken, van 4 verdiepingen hoog. De voorgevel grenst aan de Minderbroedersstraat, achteraan wordt een kleine groenzone (70m²) voorzien. De terrassen op de verdiepingen zullen iets verder uitsteken dan de footprint van het gelijkvloerse niveau. Er zijn nog geen sonderingen gebeurd, maar uit de ervaring met de andere projecten op de Hertogensite wordt er van uitgegaan dat er met een paalfunderingen zal gewerkt worden. Bij de andere projecten zetten deze diep aan, tot wel 19m onder het maaiveld. Ter hoogte van de dragende wanden zullen funderingen (funderingsbalken, paalkoppen, palen....) voorzien worden; op deze smalle, niet aaneensluitende stroken/puntlocaties zullen de bodemingrepen meerdere meter diep gaan. De bodemingrepen op het overgrote deel van het plangebied zullen ca. 60cm diep gaan (uitbraak huidige verharding, bodemingrepen voor bodemplaat en aanleg tuin).

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

Het proefsleuvenonderzoek uit 2014 heeft aangetoond dat er ter hoogte van het plangebied archeologische sporen bewaard kunnen zijn vanaf 60cm onder het maaiveld. Het kan daarbij zowel gaan om archeologische lagen (tuinlagen) als om muurresten, zij het wel dat er rekening moet gehouden worden met enige verstoring door de voormalige 20ste-eeuwse bebouwing op het terrein.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

De meest aangewezen onderzoeksmethode voor het plangebied is een werfbegeleiding van de graafwerken. De te volgen strategie en de onderzoeksvragen worden besproken in het programma van maatregelen.

4. Samenvatting

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en betreft een aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen op een deel van de Hertogensite te Leuven (provincie Vlaams-Brabant), meer bepaald het project Honk. De site is gelegen in een archeologische zone (de historische stadskern van Leuven), de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunningsaanvraag betrekking heeft, bedraagt meer dan 300m² en de geplande bodemingrepen zijn groter dan 100m². Bijgevolg dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog. Deze archeologienota bouwt verder op de krijtlijnen voor het verdere archeologische traject van de Hertogensite die werden beschreven in de bekrachtigde archeologienota die hoort bij de aanvraag voor verkavelingsvergunning van de totale Hertogensite.

Het terrein, ca. 315m² groot, heeft een rechthoekige vorm en grenst in het zuiden aan de Minderbroedersstraat. Het maakt deel uit van de Hertogensite (zie verder) en is gelegen ca. 20m ten oosten van de overwelfde 2de arm van de Dijle. Tussen deze overwelfde waterloop en het plangebied zijn de restanten van de 13de-eeuwse stadsmuur en een flankertoren gelegen; het gebied ten oosten ervan was intra muros - waaronder dus ook het plangebied -, het gebied ten westen was extra muros en maakte op dat moment dus geen deel uit van de middeleeuwse stadskern. Het terrein is onbebouwd en momenteel in gebruik als met steenslag verharde parkeerplaats (westelijke helft) en met stelconplaten en steenslag verharde inrit (oostelijke helft).

Het plangebied was bij de aanleg van de eerste stadsomwalling (vermoedelijk begin 13de eeuw) intra muros gelegen, net ten oosten van de stadsmuur en 20m ten oosten de Dijle Tweede Arm. Al vanaf het midden van de 12de eeuw echter vormde de Minderbroedersstraat een belangrijke verbindingsweg tussen het centrum van de stad en de buitenwijken. Op het kruispunt van deze straat en de stadsmuur werd de Minderbroederspoort opgetrokken in de stadsversterking, deze is te situeren net ten zuidwesten (en volgens de CAI ook deels op) het plangebied. Op de van Deventerkaart uit midden 16de eeuw is er reeds bebouwing aangegeven op het plangebied langsheen de Minderbroedersstraat. De achtergelegen ruimte was onderdeel van het tuin van het Minderbroedersklooster; dit klooster bevond zich aan de overzijde van de straat. Hoe het terrein eruitzag tussen de 12de en 16de eeuw is op basis van historische bronnen niet te achterhalen. Voor dat er bebouwing mogelijk was op deze locatie, was dit vermoedelijk een eerder drassig gebied in Dijlevallei, waarschijnlijk werd het terrein aanzienlijk opgehoogd om bewoon- en bewerkbaar te maken. Op het Primitief kadaster van 1813 worden 2 gebouwen weergegeven op het plangebied, ook de andere 19de-eeuwse kaarten tonen aan dat het terrein bebouwd was. Op de luchtfoto's die vanaf 1971 beschikbaar zijn, is te zien dat het grootste deel van het plangebied bebouwd is, met een groot volume dwars op de straat, de huidige inrit aan de oostelijke zijde van het terrein is reeds aanwezig. Deze bebouwing gaat niet terug op de historische bebouwing, maar dateert uit de 20ste eeuw. Vanaf de luchtfoto van 2009 is te zien dat het gebouw niet langer aanwezig is en het plangebied wordt gebruikt als parking. Op de Hertogensite werd enkele jaren geleden een grootschalig proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Net ten westen van het plangebied werd sleuf 14 aangelegd. Hierin konden vanaf een diepte van ca. 60cm onder maaiveld resten van de vroegere tuinfunctie herkend worden in de vorm van lage tuinmuurtjes en vermoedelijke tuinlagen. Enkele

meer robuuste muren van latere datum konden niet verder geïnterpreteerd worden. Deze zone was relatief sterk verstoord (doch vermoedelijk niet tot op grote diepte) door een modern gebouw dat recent werd afgebroken. Er werd geadviseerd om deze zone verder te onderzoeken door middel van een werfbegeleiding.

Op het plangebied wordt een appartementsgebouw opgetrokken, van 4 verdiepingen hoog. De voorgevel grenst aan de Minderbroedersstraat, achteraan wordt een kleine groenzone (70m²) voorzien. De terrassen op de verdiepingen zullen iets verder uitsteken dan de footprint van het gelijkvloerse niveau. Er zijn nog geen sonderingen gebeurd, maar uit de ervaring met de andere projecten op de Hertogensite wordt er van uitgegaan dat er met een paalfunderingen zal gewerkt worden. Bij de andere projecten zetten deze diep aan, tot wel 19m onder het maaiveld. Ter hoogte van de dragende wanden zullen funderingen (funderingsbalken, paalkoppen, palen....) voorzien worden; op deze smalle, niet aaneensluitende stroken/puntlocaties zullen de bodemingrepen meerdere meter diep gaan. De bodemingrepen op het overgrote deel van het plangebied zullen ca. 60cm diep gaan (uitbraak huidige verharding, bodemingrepen voor bodemplaat en aanleg tuin).

Het proefsleuvenonderzoek uit 2014 heeft reeds aangetoond dat er zich archeologische sporen kunnen bevinden binnen de grenzen van het plangebied. Het kan daarbij zowel gaan om archeologische lagen (tuinlagen) als om muurresten, zij het wel dat er rekening moet gehouden worden met enige verstoring door de voormalige 20ste-eeuwse bebouwing op het terrein. De archeologische restanten worden verwacht vanaf ca. 60cm onder het maaiveld. De geplande werken zullen een impact hebben tot op ongeveer deze diepte, plaatselijk zullen er diepere bodemingrepen zijn. Een verder vooronderzoek door middel van proefputten en/of -sleuven is niet meer nodig op het plangebied. Er wordt geopteerd om - conform de aanbevelingen in het rapport van het sleuvenonderzoek en conform het programma van maatregelen van de bekrachtigde archeologienota horend bij de verkavelingsvergunning – de graafwerken archeologisch op te volgen onder de vorm van een werfbegeleiding. Sommige van de bodemingrepen zullen omwille van de technische uitvoeringswijze (bvb. boren van de palen) niet archeologisch opgevolgd kunnen worden. De te volgen strategie en de onderzoeksvragen worden besproken in het programma van maatregelen.

5. Bibliografie

- <https://inventaris.onroenderfgoed.be>
- <https://cai.onroenderfgoed.be/>
- <http://www.geopunt.be/kaart>
- <http://www.cartesius.be/CartesiumPortal/>
- <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>
- <http://www.ngi.be/topomapviewer/>
- <https://www.google.com/maps>
- <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/4332>
- <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/6124>
- <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/11419>
- <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/11435>
- <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/12422>
- COCKX E. & HUYBENS G. (eds.), 2003, *De Leuvense prentenatlas. Zeventiende-eeuwse tekeningen uit de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, Jaarboek van de geschied -en oudheidkundige kring voor Leuven en omgeving 41, deel 1*, Leuven.
- LINTEN S. & HEYVAERT B., 2015, *Archeologische prospectie Leuven Hertogensite (prov. Vlaams-Brabant). Basisrapport conceptversie*, Ingelmunster (Monument Vandekerckhove nv).
- SMEETS M., *Archeologierapport: Het archeologisch vooronderzoek aan de Hertogensite te Leuven*, Tienen, 2018 (Studiebureau Archeologie bvba).

6. Bijlages

- Figurenlijst

Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2018 (bron: geopunt.be).....	7
Figuur 2 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2018 (bron: https://www.google.com/maps)....	8
Figuur 3 Ontwerpplan - gelijkvloers (bron: initiatiefnemer).....	9
Figuur 4 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).....	10
Figuur 5 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). ..	11
Figuur 6 Zicht op het kadasterplan (bron: geopunt.be).....	11
Figuur 7 Zicht op de bodemgebruikskaat met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). ..	12
Figuur 8 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).....	13
Figuur 9 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).	13
Figuur 10 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).	14
Figuur 11 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).	15
Figuur 12 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).....	15
Figuur 13 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	16
Figuur 14 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	16
Figuur 15 Hertogensite op het plan van Van Deventer, met in het rood de benaderende ligging van het plangebied (1550).	19
Figuur 16 Plan van Blaeu (1649) van de Hertogensite, met in het rood de benaderende ligging van het plangebied.....	20
Figuur 17 Primitief kadaster van 1813, met in het rood de benaderende ligging van het plangebied. ..	21
Figuur 18 Opbouw van de eerste stadsomwalling (A: Buitenmuur en funderingsboog /segmentboog, B: Poer/(funderings)pijler, C: Weergang, D: Schietsleuf, E: Aarden wal (veldzijde), F: Aarden wal (stadszijde).	23
Figuur 19 Zicht op de Biestpoort vanaf de veldzijde.	23
Figuur 20 17 ^{de} -eeuwse afbeelding van de stadszijde van de Minderbroederspoort (bron: COCKX e.a., 2003, p. 43, figuur 25). Tegen de poort is een woning aangebouwd, met ervoor een tuin met daarin enkele bomen; op deze plek kan het plangebied gesitueerd worden.	25
Figuur 21 Zicht op de tuin van het Minderbroeders en de Minderbroedertoren.....	26
Figuur 22 Dijle, Dijleoever en stadsmuur, zicht vanaf de Minderbroedersstraat.	27
Figuur 23 Uitsnede uit de Ferrariskaart, de projectie van het plangebied moet naar het noordoosten opschuiven, het terrein ligt ten noorden van de Minderbroedersstraat en ten oosten van de stadsmuur (bron: geopunt.be).	28
Figuur 24 Primitief kadaster van 1813, met in het rood de benaderende ligging van het plangebied. ..	28
Figuur 25 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).....	29
Figuur 26 Uitsnede uit de topografische kaart van 1891 (bron: cartesius.be en NGI).	29
Figuur 27 Uitsnede uit de topografische kaart van 1930 (bron: cartesius.be en NGI).....	30
Figuur 28 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).....	30
Figuur 29 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).....	31
Figuur 30 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).....	31
Figuur 31 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2009 (bron: geopunt.be).	32
Figuur 32 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).....	33

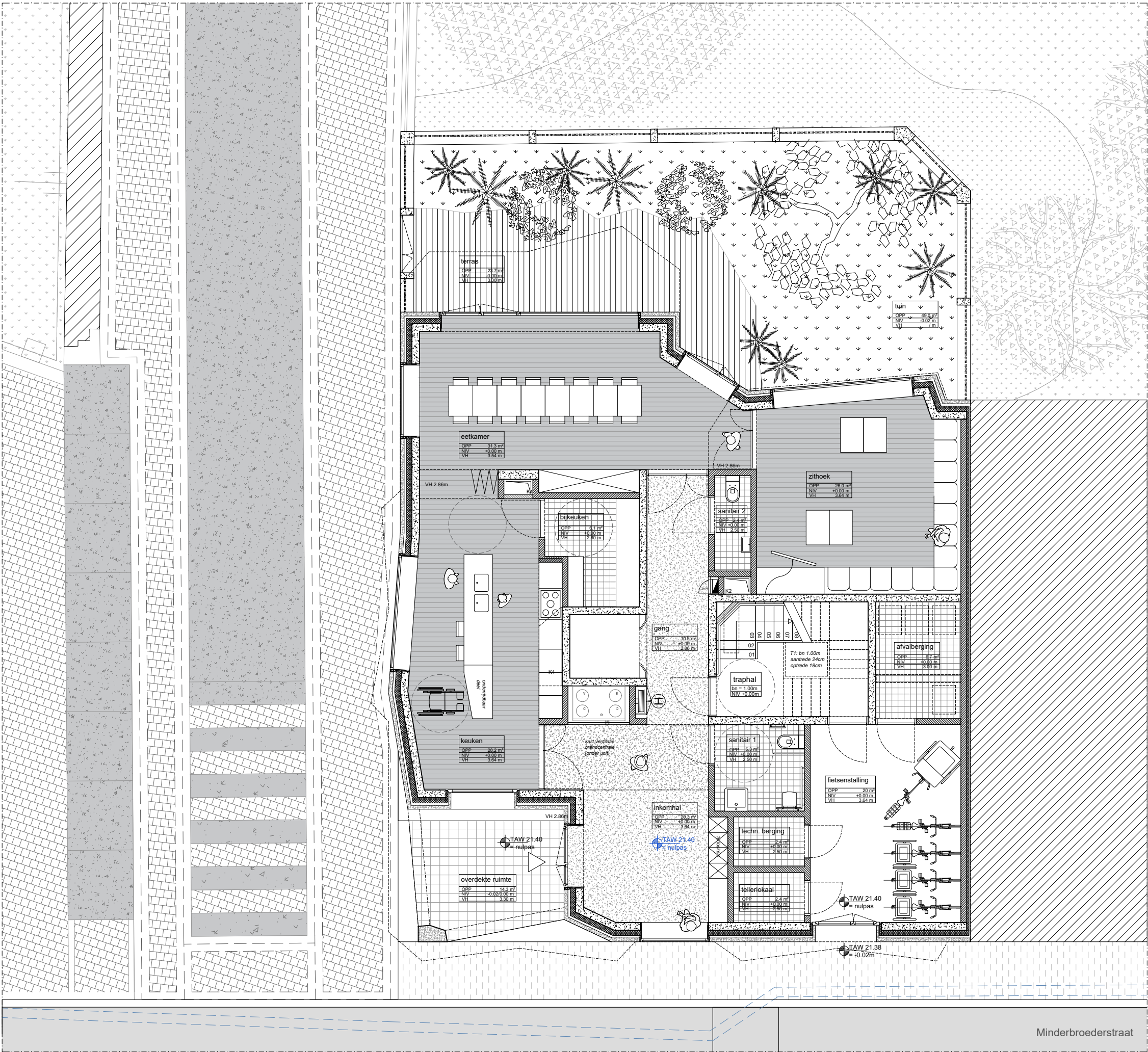
Figuur 33 Uitsnede uit het syntheseplan van het sleuvenonderzoek uit 2014, met in het blauw het huidige plangebied (bron: LINTEN e.a., 2015).

35

Figuur 34 Proefsleuf 14, gezien vanuit het zuiden (bron: LINTEN e.a., 2015, p. 119 figuur 92).

36

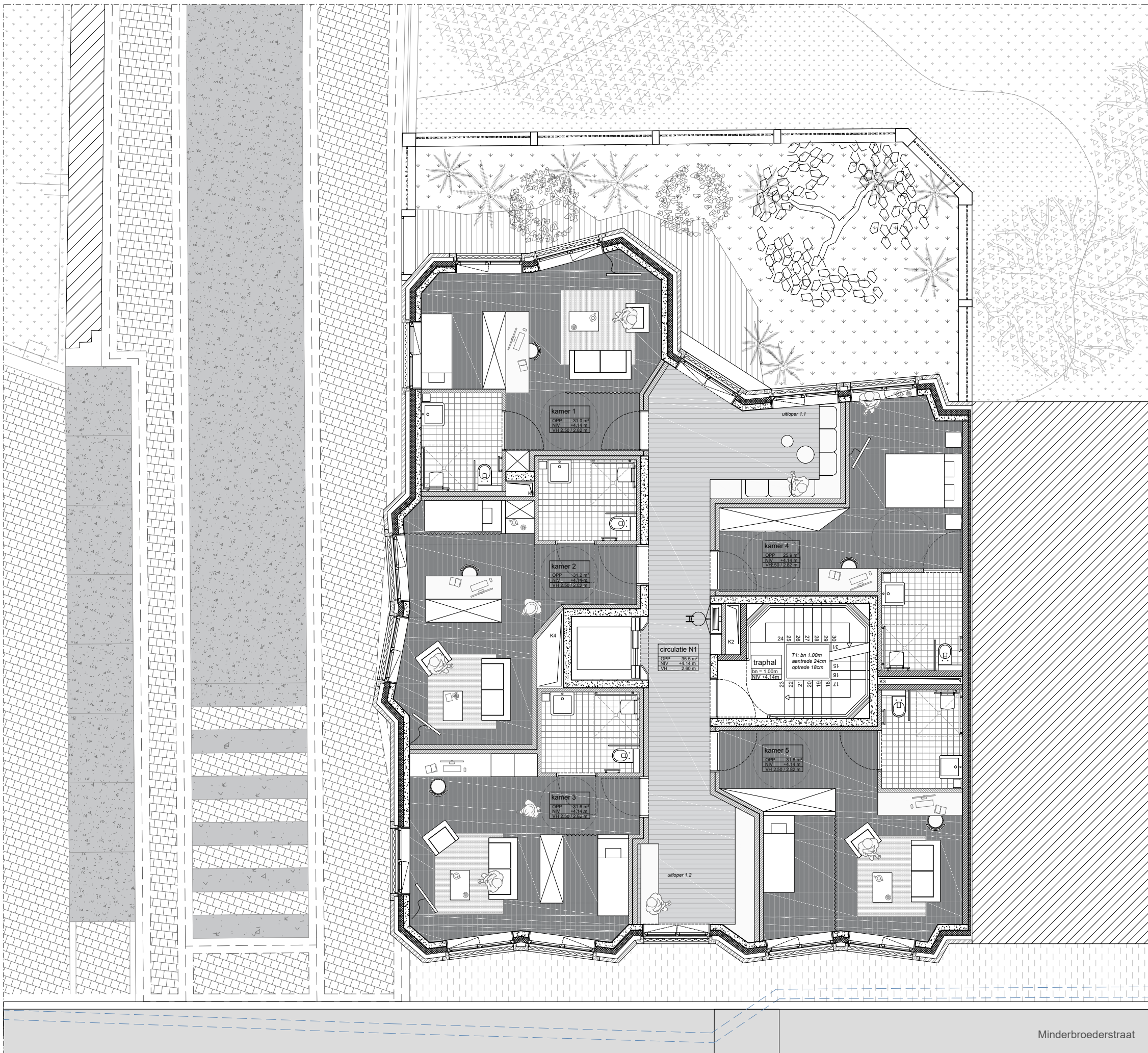
Bijlage: Ontwerpplannen (bron: initiatiefnemer).

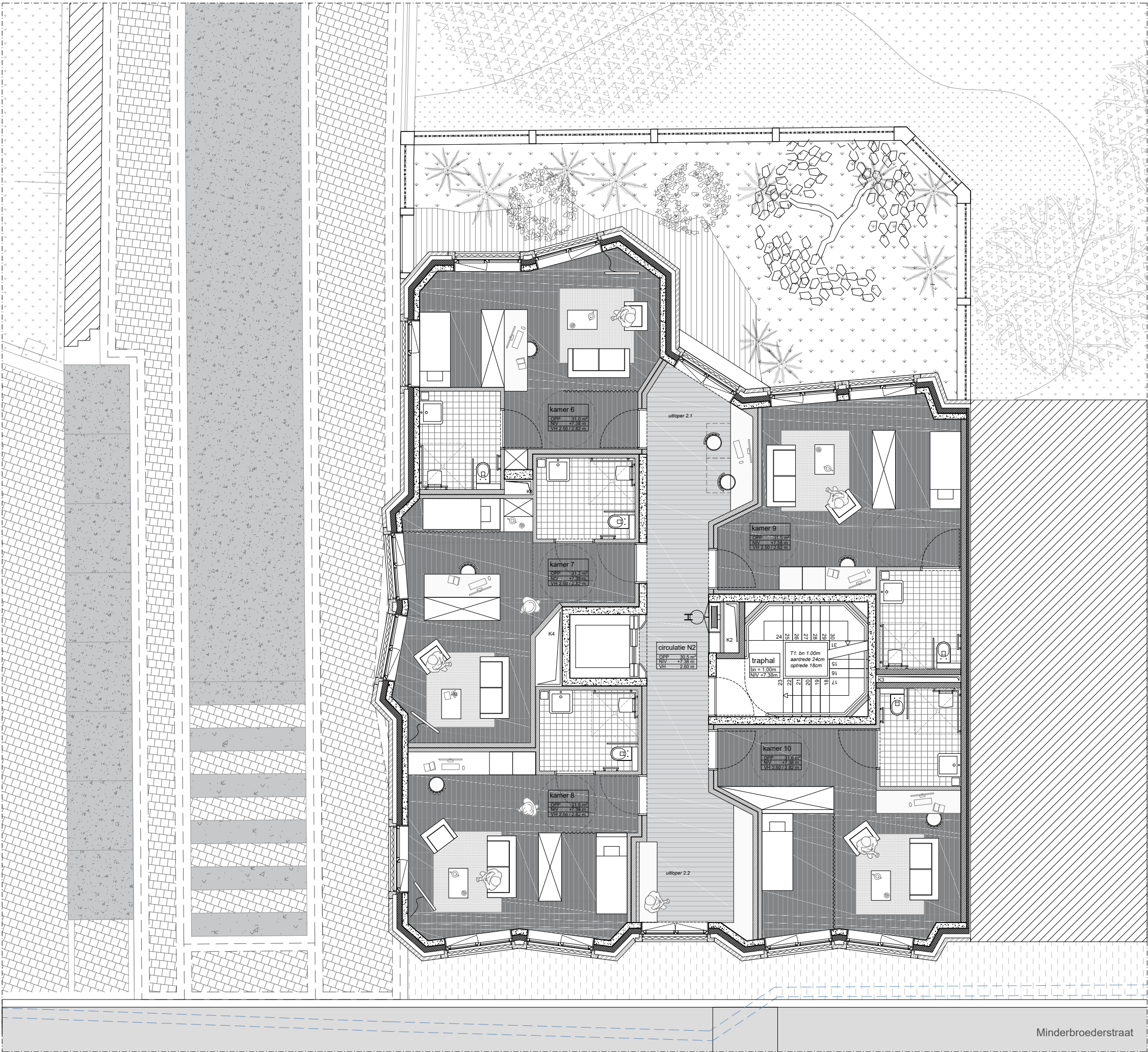
dossier :	144 - HONK
bouwplaats :	Minderbroederstraat z/n, 3000 Leuven
bouwheer :	Resiterra
architect :	360Architecten Recollettenlei 33, 9000 GENT t : 09 236 26 80 e : info@office360.be
onderwerp :	OMGEVINGSVERGUNNING
plantitel :	plan niveau +0

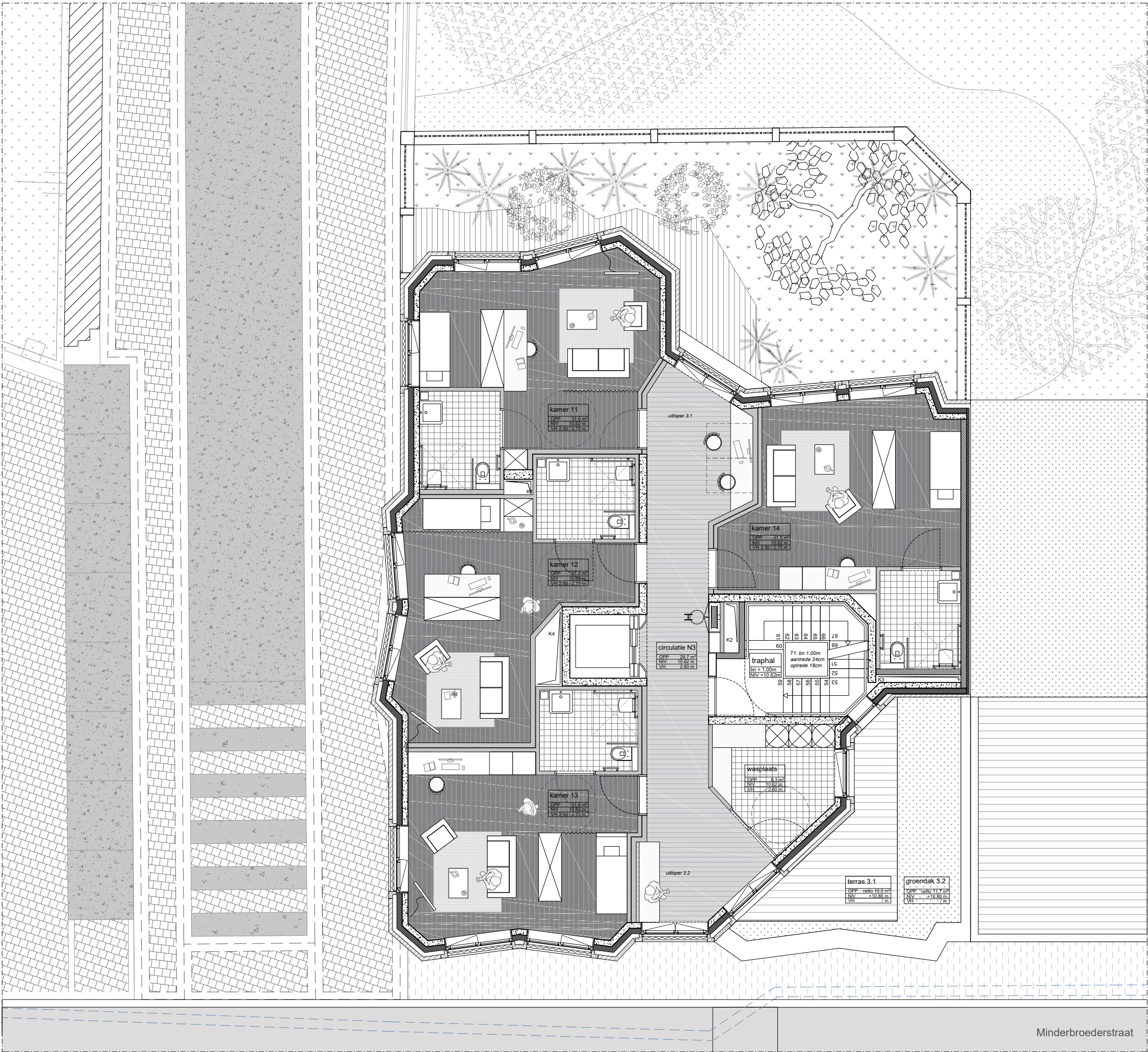
schaal :	1/100
bladnr :	BA_HH_P_N_2
datum :	30/04/2020

dossier :	144 - HONK
bouwplaats :	Minderbroederstraat z/n, 3000 Leuven
bouwheer :	Resiterra
architect :	360Architecten Recollettenlei 33, 9000 GENT t : 09 236 26 80 e : info@office360.be
onderwerp :	OMGEVINGSVERGUNNING
plantitel :	plan niveau +1
	schaal : 1/100
	bladnr : BA_HH_P_N_3
	datum : 30/04/2020

dossier :	144 - HONK
bouwplaats :	Minderbroederstraat z/n, 3000 Leuven
bouwheer :	Resiterra
architect :	360Architecten Recollettenlei 33, 9000 GENT t : 09 236 26 80 e : info@office360.be
onderwerp :	OMGEVINGSVERGUNNING
plantitel :	plan niveau +2
	schaal : 1/100
	bladnr : BA_HH_P_N_4
	datum : 30/04/2020

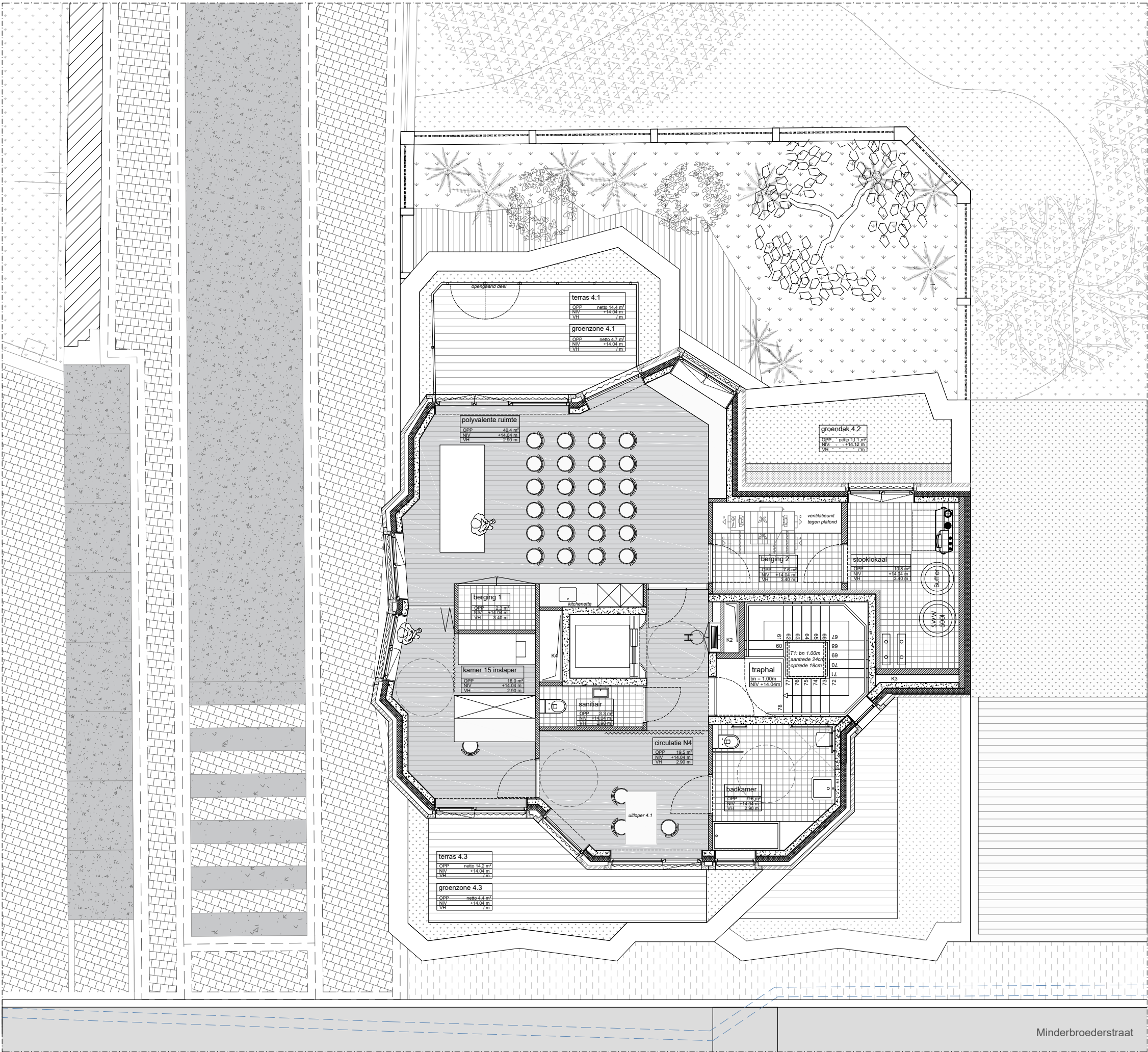
dossier : 144 - HONK
bouwplaats : Minderbroederstraat z/n, 3000 Leuven
bouwheer : Resiterra

architect : 360Architecten
Recollettenlei 33, 9000 GENT
t : 09 236 26 80
e : info@office360.be

onderwerp : OMGEVINGSVERGUNNING
plantitel : plan niveau +3

schaal : 1/100
bladnr : BA_HH_P_N_5
datum : 30/04/2020

dossier :	144 - HONK
bouwplaats :	Minderbroederstraat z/n, 3000 Leuven
bouwheer :	Resiterra
architect :	360Architecten Recollettenlei 33, 9000 GENT t : 09 236 26 80 e : info@office360.be
onderwerp :	OMGEVINGSVERGUNNING
plantitel :	plan niveau +4
	schaal : 1/100
	bladnr : BA_HH_P_N_6
	datum : 30/04/2020